

10.5281/zenodo.5054330

**Актуализирано научно становище за оценка на риска от АЧС за
промишленото свиневодство в Р. България в светлината на най-
новите тенденции за осъществяване на биосигурност на фермите и
прилагане на съвременен подход, осигуряващ безопасна търговия със
свинско месо по стандартите на ОИЕ**

(Резюме)

Свинежданството в България е отрасъл с традиции, който след дълъг период на упадък, днес се явява един от най-перспективните браншове на животновжданството с голяма важност за икономиката на страната. Географски, свинежданството в България е съсредоточено в три региона - Северен Централен, Североизточен и Югоизточен, като предпоставка за това е наличието на суровинна база и обработваеми площи с фуражи. Повечето големи свинеферми са със затворен цикъл на производство. Общо инвестираните средства в сектора са 4-5 млрд. лева и в него са ангажирани над 50 000 души.

След епизоотията от Африканска чума по свинете (АЧС) у нас през 2019г. в почти всички райони на страната, с изключение на регион Южен Централен, се наблюдава редуциране на броя отглежданите свине спрямо предходните години. Най-сериозно засегнати от заболяването АЧС бяха регионите Северен Централен и Североизточен. Значителен спад се отчита в броя на дребните фамиленни ферми с 1-2 броя животни, които са редуцирани с 63,5%, а свинете майки в тях - с 40%. Броят на големите свине комплекси с 200 и повече женски свине за разплод намалява с 13,3% на годишна база, като в тях се отглеждат с 27,3% по-малко животни.

Целта на настоящето становище бе да се актуализира научната оценка на риска от АЧС за отрасъла на промишленото свиневодство в България в светлината на най-новите тенденции за осъществяване на биосигурност на фермите чрез прилагане на съвременен подход на регионализация, зонироване и разделяне, осигуряващи безопасно производство и реализация на продукцията от свине и търговията със свинско месо по стандартите на ОИЕ.

В исторически план основният акцент на тези стандарти на ОИЕ е определянето на свободата на съответната с страна от дадена болест и за това как да се възстанови тази „свобода“, след дадена опустошителна епизоотия, за да се улесни търговията.

Резултатите от мерките, заложи в „План за контрол и предотвратяване разпространението на заболяването Африканска чума по свинете в Република България“ за 2020 г. показват, че предприетите мерки вече дават резултат. Данните сочат за спад с 45% на регистрираните огнища и с 46 % на засегнатите животни за разлика от 2019 г. Съгласно Регламент за изпълнение (ЕС) 2021/605 България премина от зона I в ограничителни зони II и III, в които има случаи на АЧС при дивни и домашни свине, но няма нови огнища на заболяването при домашните свине. Предприети са мерки, улесняващи придвижването и търговията със свине и продукти от тях, които да изброени в приложение I към същия Регламент.

Тези резултати са окуражаващи и следва да се възприемат като ново начало за възможен преход към надграждане на концепцията за регионализация с постепенно зонироване на ЖООС и въвеждане на принципите на компартиментализацията в тях. Това ще позволи оптимизиране на мерките за борбата с АЧС и снижаване на икономическите загуби за операторите и за държавата. Този доста по-опростен подход, вместо за стриктно фокусиране върху „свободата на страната“ от АЧС следва да бъде доразвит и допълнен с новите насоки на ОІЕ за улесняване на търговията. ОІЕ също така насърчава страните да работят за изкореняване на болестите на регионално ниво и с бъдеща перспектива за глобалното им изкореняване, само когато това е възможно.

По отношение на АЧС, ОІЕ вече е разработило международни стандарти и насоки за въвеждането на концепцията за компартиментализацията в индустриалните ЖООС. Глава 15.1 на заболяването АЧС, съгласно Кодекса за сухоземните животни на ОІЕ предоставя общите критерии, необходими за определяне на статуса на АЧС на съответната държава, зона или компартимент. Този набор от насоки има за цел практически да подпомогне индустрията и ветеринарните лекари по прилагане на принципите на зонироването и компартиментализацията в сектора свиневъдство. С влизането в сила на Регламент 2016/429 на ЕС следва да се предвиди и възможност за използване на системата на компартиментите за въвеждането и като национална стратегия в индустриалните ЖООС.

Въведение

Свиневъдството в България е отрасъл с традиции, който след дълъг период на упадък, днес се явява един от най-перспективните браншове на животновъдството с голяма важност за икономиката на страната. Географски, свиневъдството в България е съсредоточено в три региона - Северен Централен, Североизточен и Югоизточен, като предпоставка за това е голямата суровинна база и обработваемите площи с фуражи. Повечето големи свинеферми са със затворен цикъл на производство. Общо инвестираните средства в сектора са 4-5 млрд. лева и са ангажирани над 50 000 души.

Статистиката показва, че секторът бележи ръст от 850000 прасета на милион и половина за последните години. Средното потребление в страната, обаче е над 3 млн. прасета.

Наблюдава се растеж при производството на свинско месо през последните пет години. Прогнозата за тази година е да се отбележи ръст в производството. Очакванията са за силен износ, доближаващ се до рекордното равнище през 2016 година. За тази цел усилията на всички заинтересовани страни трябва да са насочени към ограничаване разпространението на вируса на африканската чума по свинете (АЧС), като се спазват всички заложили мерки с особено внимание на засилените мерки за биосигурност на фермите, засилен контрол на пренасянето на продукти от животински произход и особено по границите на България, стриктен контрол и добра и своевременна комуникация с навременно откриване на новите огнища. Общият брой свине в България се възстановява в последните години, както следва:

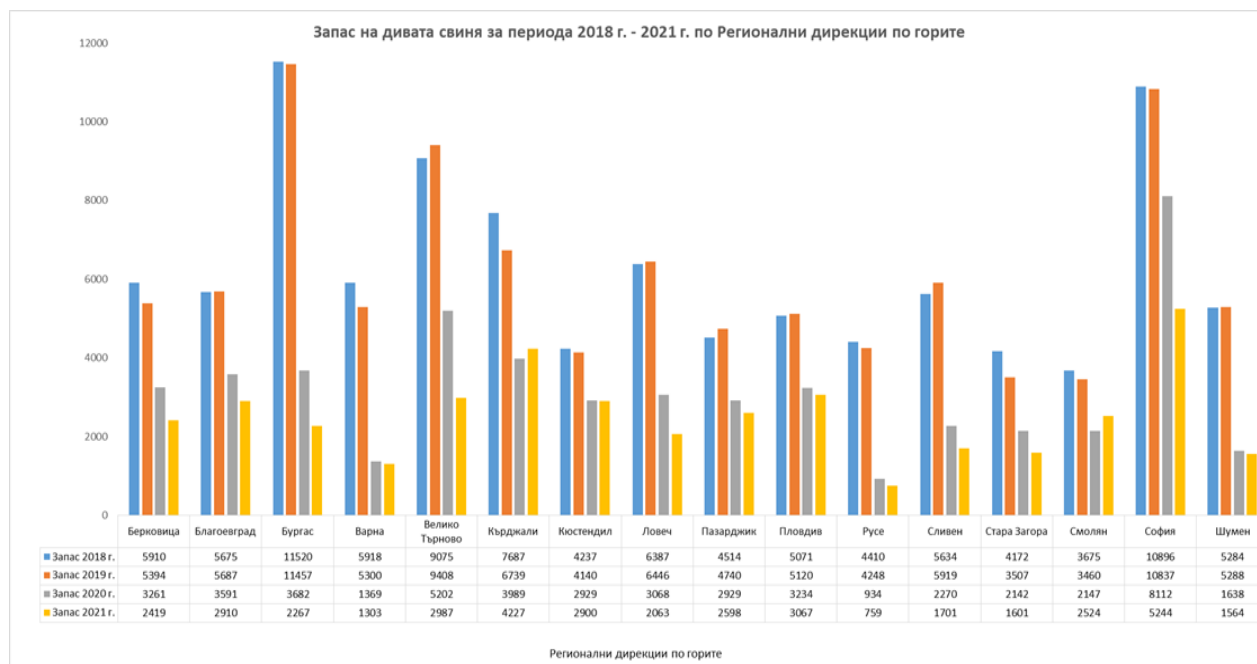
- промишлени тип ЖООС и семеен тип ЖООС – 96 броя¹;
- ЖООС тип „лично стопанство“ – 997;
- Запас на дивата свиня за периода 2018 ÷ 2021 г. по Регионални дирекции по горите (РДГ) – таблица 1 и диаграма:

Таблица 1

РДГ	Запас 2018 г.	Запас 2019 г.	Запас 2020 г.	Запас 2021 г.

¹ БАБХ, Регистър на промишлените ЖООС, осъвременен към 06.2021г.

Берковица	5910	5394	3261	2419
Благоевград	5675	5687	3591	2910
Бургас	11520	11457	3682	2267
Варна	5918	5300	1369	1303
Велико Търново	9075	9408	5202	2987
Кърджали	7687	6739	3989	4227
Кюстендил	4237	4140	2929	2900
Ловеч	6387	6446	3068	2063
Пазарджик	4514	4740	2929	2598
Пловдив	5071	5120	3234	3067
Русе	4410	4248	934	759
Сливен	5634	5919	2270	1701
Стара Загора	4172	3507	2142	1601
Смолян	3675	3460	2147	2524
София	10896	10837	8112	5244
Шумен	5284	5288	1638	1564
ОБЩО /бр.	100 065	97 690	50 497	40 134

Настоящата научна оценка съдържаща препоръки за превенция на домашните свине от ново проникване на вируса на заболяването Африканска чума по свинете (АЧС) се изготвя на база на писмо № 13-1361/16.06.2021г. на заместник-министъра на Министерство на земеделието, храните и горите/МЗХГ/ във връзка с проведена среща с представители на свиневъдния бранш, на която беше изразено притеснение от тяхна страна по отношение на усъвършенстване мерките за биосигурност на ЖООС, проблеми свързани с биосигурността и надзора на обектите тип „лично стопанство“ и продължаващата неблагоприятна епизоотична обстановка в Република Румъния по отношение на заболяването АЧС.

Цел на становището:

гр. София, 1618, бул. "Цар Борис III" № 136
<http://corhv.government.bg>, corhv@mzh.government.bg
 тел. 02/4273056

Актуализиране на научното становище за оценка на риска от АЧС за отрасъла на промишленото свиневъдство в България в светлината на най-новите тенденции за осъществяване на биосигурност на фермите чрез прилагане на съвременен подход, осигуряващ безопасна търговия по стандартите на ОИЕ.

I. ПРАВНО ОСНОВАНИЕ

1.1 Национално законодателство

- Закон за ветеринарномедицинската дейност;
- Наредба № 102 от 21.08.2006 г. за профилактика, ограничаване и ликвидиране на болестта африканска чума по свинете (АЧС), която въвежда изискванията на Директива 2002/60/ЕС в националното законодателство;
- Наредба № 23 от 20.01.2006 г. за реда и начина за обявяване и регистрация на заразните болести по животните;
- Наредба № 19 от 06.11.2007 г. за ограничаване и ликвидиране на някои екзотични болести по животните и мерките срещу везикулозната болест по свинете (Обн. - ДВ, бр. 95 от 20.11.2007 г., в сила от 20.11.2007 г.; изм. и доп., ДВ, бр. 9 от 02.02.2010 г., в сила от 02.02.2010 г.);
- Наредба № 37 от 31.03.2006 г. за здравните изисквания към животните, от които се добиват суровини и храни за консумация от хора (Обн. - ДВ, бр. 36 от 02.05.2006 г.; в сила от 01.05.2006 г.; изм. и доп., бр. 4 от 16.01.2007 г., в сила от 16.01.2007 г.; изм. и доп., бр. 106 от 10.12.2013 г.);
- Програма за надзор и контрол на болестта Африканска чума по свинете в България през 2019–2021 г.;
- Практическо Ръководство за борба с Африканската чума по свинете;
- Инструкция за почистване и дезинфекция в епизоотично огнище;
- СОП на ЗХОЖ -31 тV. т. 5 за реда и минималните срокове за населване на животновъдни обекти за отглеждане на свине, включително и в обекти, в които животни са умъртвени, поради възникване на огнище на Африканска чума по свинете.

1.2 Европейско законодателство

- Регламент 2016/429 от 9 март 2016 г. за заразните болести по животните и за изменение и отмяна на определени актове в областта на здравеопазването на животните;
- Директива 2002/60/ЕО на Съвета от 27 юни 2002 година за определяне на специфични разпоредби за борба с африканската чума по свинете и за отмяна на Директива 92/119/ЕИО относно болестта на Тешен и африканската чума по свинете (чл.12, чл.17, параграф 1);
- Директива 92/119/ЕИО на Съвета от 17 декември 1992 година за въвеждане на общи мерки на Общността за борба с някои болести по животните и на специфични мерки относно везикулозната болест по свинете;
- Директива на Съвета 82/894/ЕИО от 21 декември 1982 година относно обявяване на болестите по животните в рамките на Общността;
- Директива 2002/99/ЕО на Съвета от 16 декември 2002 година за установяване на ветеринарно-санитарни правила, регулиращи производството, преработката, разпространението и пускането на пазара на продукти от животински произход за консумация от човека;
- Код за сухоземни животни на ОИЕ;

- Решение на Комисията 2003/422/ЕО за одобрение на Наръчника за диагностика на африканската чума по свинете;
- Решение на Комисията за изпълнение 2014/709/ЕС, последно актуализирано с Решение за изпълнение (ЕС) 2020/1780.

II. ИДЕНТИФИКАЦИЯ НА ОПАСНОСТТА

Африканската чума по свинете е открита за първи път в Кения през 20-те години на миналия век. Първият случай на разпространение на вируса на АЧС на европейския континент е бил открит през 1957 г., когато болестта е била въведена в Португалия.

След това вирусът проникнал в Испания и оттам се разпространил в други европейски страни, както и в Южна Америка и Карибите. През 1990-те години циркулацията на вируса е овладяна и разпространението му е териториално ограничено до африканските страни, южно от Сахара и до Сардиния в Европа. АЧС е силно контагиозно вирусно заболяване, което засяга свине от различни възрасти и нанася огромни икономически загуби за свиневъдството като води до спиране на търговията със свине, свинско месо и продукти от тях. Заболяването може да протече в четири форми: свръхостра, остра, подостра и хронична. Причинителят на АЧС е сложен и комплексен вирус.

Типично за заболяването е внезапната смъртност при свинете, намален апетит, аборти, цианоза по ушите и кожата, и нарушена подвижност в рамките на 24- 48 ч. преди настъпване на смъртта, която често достига и до 100% (при домашни свине).

Предаването на вируса може да бъде директно (чрез контакт между болни и здрави животни) или косвено чрез: хранене с кухненски отпадъци, съдържащи заразено свинско месо или месни продукти (вирусът на АЧС е устойчив за 3-6 месеца в сурови месни продукти), биологични вектори в Африка са кърлежи от род *Ornithodoros*, които преди това са имали контакт с инфектирани гостопримници и контаминирани с вируса материали и повърхности (помещения, транспортни средства, дрехи, обувки, ботуши, работен инвентар и др.).

Източници на вируса са: кръв, тъкани, секрети и екскрети от болни и мъртви животни, околната среда, фекалии от свине, месо и месни продукти. Устойчивост на вируса е показан в Таблица 2:

Таблица 2

Месо с кост и без кост	105 дни
Осолено месо	182 дни
Термично обработено месо(мин.30 минути на 70° С)	0 дни
Изушено месо	300 дни
Пушено месо	30 дни
Замразено месо	1 000 дни
Охладено месо	110 дни
Карантия	105 дни
Кожа, мазнина, сланина	300 дни
Кръв (до 4° С)	18 месеца
Изпражнения	11 дни
Заразени боксове	1 месец

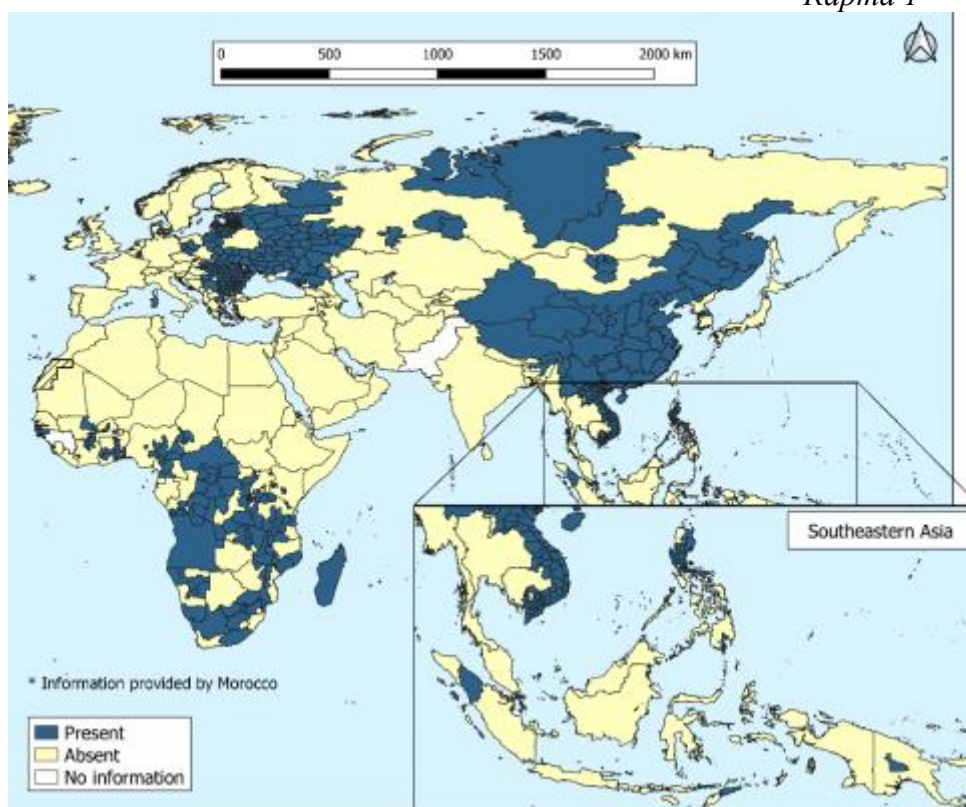
III. АКТУАЛНА ЕПИДЕМИОЛОГИЧНА ОБСТАНОВКА

Първата поява на заболяването е през далечната 1921 г. в Кения, където е описана за първи път и носи името на английския учен Монтгомери. Заболяването се разпространява в повечето държави около Сахара, включително Мадагаскар. Много скоро след това достига до Ангола и Южна Африка.

Разпространението на АЧС се докладва от членовете на ОИЕ (Международната организация по здравеопазване на животните) чрез Световната информационна система за здравето на животните, WAHIS. За докладвания период от 2016 до 2020 г. (до 18 юни) е установен епидемиологичен модел на значително увеличение на количеството огнища. Болестта присъства в Африка, Европа и Азиатския регион, като се проявява като типична пандемия. През този период 30% (60/201) от докладващите държави членки и територии са обявили за заболяването АЧС.

В Азия, Тихоокеанският регион и Китайската народна република от нотифицираха АЧС за първи път през август 2018 г., Монголия през януари 2019 г., след това Виетнам през февруари 2019 г., Камбоджа през март 2019 г., Хонконг (SAR-PRC) през май 2019 г., Корея (Dem. People's Rep.) През май 2019 г., Лаос през юни 2019 г., Мианмар през август 2019 г., Филипини през юли 2019 г., Корея (Република) през септември 2019 г., Източен Тимор - през септември 2019 г., Индонезия през ноември 2019 г., и по-скоро Папуа Нова Гвинея през март 2020 г. , и Индия през май 2020 г. Разпределението на болестта от 2016 г. е илюстрирано на Карта 1. Болестта е ендемична в повечето страни от Суб-Сахара и Южна Африка. Ситуацията с АЧС в света за периода 2016 – 2021г. е дадена на Карта 1².

Карта 1

Епизоотичната ситуация с АЧС в Русия остава сложна. Според прогнозата на учените от ARRIAH (Всероссийски институт по здравеопазване на животните), през 2021 г. се очакват средно 132 нови огнища сред домашни свине и 69 при диви свине. Освен

² По <https://www.oie.int/app/uploads/2021/03/report-47-global-situation-asf.pdf>

това огнища могат да възникнат в територии с висока плътност на стадата свине. АЧС е проблем както за малките частни ферми, така и за по-големите свиневъдни компании.

Понастоящем на територията на Руската федерация съществуват 36 огнища на АЧС от началото на 2021г. - 19 при диви прасета и 17 при домашни свине. Последните три огнища на АЧС в началото на април са регистрирани в територията на Хабаровск (2) и Република Коми (1).

Глобалният модел на разпространение на АЧС през период 2016-2020г. разкрива сериозно влошаване поради разпространението на болестта, главно в Европа и в Азия, след първото появяване в Китай през 2018 г.

В Европа вирус на АЧС с генотип I навлиза през 1957 г. с огнища в Португалия, в резултат на изхранване на домашни свине с кухненски отпадъци от самолетни полети, в близост до летището на Лисабон. Случаи на АЧС са докладвани в различни страни в Европа - Малта, Франция, Белгия, Нидерландия и Италия, като в Испания и Португалия заболяването е било в стихията си за повече от три десетилетия, до пълното му успешно ликвидиране в началото на 90-те. Понастоящем АЧС от Генотип I все още е ендемична само на остров Сардиния. На по-късен етап заболяването се разпростира до Карибите (1971 г. – Куба и 1980 г. – Доминиканската Република, 1978 г. – Хаити и 1978 г. в Бразилия).

През 2007 г., с ново нахлуване на вирус на АЧС с генотип II се появява в свинеферми около пристанището на гр. Потти в Грузия. Смята се, че проникването на вируса в страната е свързано с изхранване на животни с отпадъци от кораб, акостирал от Югоизточна Африка (най-вероятно О-в Мадагаскар) в пристанището на гр. Потти. АЧС се разпространява бързо на територията на цяла Грузия, а също така и в останалите Транс-Кавказки държави (Азербайджан, Армения) и и след това в Руската федерация.

През 2008 г. има единични докладвани случаи и в Иран.

През 2012 и 2013 г. африканската чума достига Украйна и Беларус.

През 2014 г. се разпростира до Полша, Латвия, Естония и Литва.

През 2017 година навлиза в Чехия и Румъния.

За периода 2007 г. - 2017 г. са обявени повече от 5 445 огнища на заболяването, като 903 са само в Руската Федерация.

През 2018 г. се разпростира до Унгария (21.04.2018), Китай (03.08.2018), България (31.08.2018) и Белгия. През 2019 г. АЧС е регистрирана в Монголия и Виетнам, Хонг Конг, Тайван, Южна Корея, Камбоджа. Вирусът на африканската чума по свинете (ASFV) в последните месеци на 2018 г. и началото на 2019 г. се разпространява с все по-бързи темпове към все по-голям брой страни. Анализът на данните показва, че огнищата на АЧС през този период се увеличават, както при домашните така и при дивите свине, като вече има и открит вирус или ДНК на вируса на АЧС чрез PCR в месни продукти в различни части на света. Характерна проява в разпространението на АЧС са големите „географски скокове“ на вируса – заболяването се появява внезапно в отдалечени от епизоотичните огнища, места понякога на стотици километри.

Румъния започна да съобщава за епизоотични огнища (ЕО) на АЧС в южната част на окръг Тулча през май 2018 г., а броят на случаите при домашни свине достигна над 1200 (предимно във ферми от типа „задан двор“, включително някои големи промишлени стопанства), което бе 9 пъти повече от ЕО на АЧС в останалите засегнати страни на ЕС. Предишните огнища в Румъния през 2017 г. са били на северната граница с Унгария и Украйна, и въпреки че първичният източник на заразяване е бил докладван, вторият случай е бил установен при глиган, преместен във ферма за целите на чифтосване/осеменяване (EFSA, 2017).

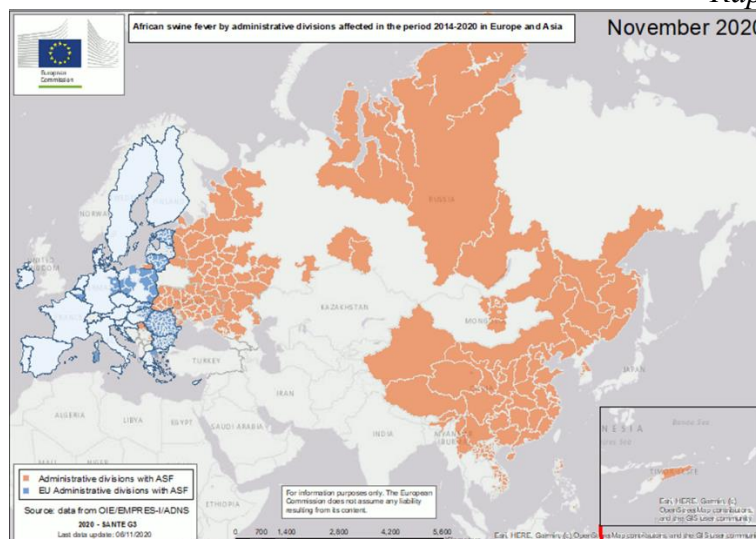
През 2019 г. съгласно данните на ОИЕ показват, че 16 страни и територии в Европа и Азия понастоящем страдат от нови или продължаващи огнища на АЧС: България,

Унгария, Литва, Латвия, Естония, Молдова, Полша, Румъния, Русия, Украйна, Монголия, Китай, Хонконг, Северна Корея, Виетнам, Лаос и др.

По данни на Системата за обявяване на болестите по животните на ЕС (ADNS) за периода 01.01.2020 - 21.12.2020 г. са констатирани общо 10662 бр. огнища на болестта АЧС, като 1194 бр. са регистрирани при домашни свине, а 10662 бр. са установените случаи при диви свине. На територията на Европа са засегнати 13 държави (България, Унгария, Полша, Литва, Латвия, Естония, Словакия, Италия, Украйна, Румъния, Гърция, Сърбия и Германия), единствено Чехия и Белгия към момента са със статут „свободна от вирус“.

През 2020 г. въпреки предприетите мерки за превенция и проведените мащабни осведомителни кампании за алармиране на населението положителни случаи на болестта са констатирани и на територията на Германия[3] – Карта 2 - Разпространение на болестта АЧС в Европа и Азия за периода 2014 – 2020 г.

Карта 2

Развитието на епидемията в Румъния през 2018 г. – 2020 г. показва нов модел на развитие, като епизоотичните огнища (ЕО) главно бяха съсредоточени в домашни свиневъдни обекти от различен тип на отглеждане/различна категория, с малко случаи при диви свине. Много е вероятно разпространението на АЧС при тази ситуация, до голяма степен да зависи от участието на човешкия (антропогенен) фактор.

От началото на 2021 г. данните относно ситуацията с АЧС в държавите-членки на ЕС, събрани от информационната система на ЕС за обявяване на някои особено опасни болести по животните (ADNS), показват намаляване на общия брой случаи на АЧС при диви свине през това първо тримесечие в сравнение със същия период на миналата година, с общо 4158 случая, възникнали между януари-март 2021 г., в сравнение с 4409 случая през януари-март 2020 г. Откроява се обаче значителното увеличение на случаите в Словакия. За първи път болестта е потвърдена в страната през юли 2019 г. и броят на случаите се е увеличил десетократно от 57 случая на дива свиня през първото тримесечие на 2020 г. до 531 през това тримесечие. През изминалата година броят на случаите в Словакия непрекъснато се увеличава, достигайки общо 351 случая през 2020 г. За разлика от тях словашките власти не съобщават за огнища на домашни животни от септември миналата година. На 27 октомври 2020 г. Белгия подаде официално искане до Европейската комисия и ОИЕ да си върне статуса на „свободен“ от

АЧС. На 19 ноември той беше обявен за „свободен от АЧС“ в рамките на Постоянния комитет на ЕО и на 21 декември 2020 г. ОИЕ одобри самообявяването на статуса на свободен от АЧС.

За докладвания период Република Сърбия не е обявила нови огнища и случаи на болестта.

В таблица 3 е дадена информация относно констатираните огнища на АЧС в Европа.

Табл. 3 Разпространение на АЧС в Европа през 2021г.

Държава/ Начало на епизоотията за държавата	Период		Период	
	Общо от 01.01.2021г.		От 28.05 до 04.06.2021 г.	
	Диви	Домашни	Диви	Домашни
Румъния/31.07.2017	749	466	18	-
Германия/10.09.2020	734	-	23	-
Унгария/ 21.04.2018 г.	2226	-	3	-
Полша/ 14.02.2014 г.	1582	2	19	1
Литва/ 24.01.2014 г.	62	-	7	-
Латвия/ 26.06.2014 г.	111	-	3	-
Естония /08.09.2014	27	-	1	-
Словакия /24.07.2019	1092	-	11	-
Белгия /13.09.2018 г.	свободна от вирус			
Италия-Сардиния/ 1984 г.	5	-	-	-
Гърция/05.02.2020	-	-	-	-
Украйна/17.01.2020	1	5	-	-
Молдова/20.03.2020 г.	-	-	-	-
Република Сърбия	71	33	-	-
Чехия / 26.06.2017 г.	свободна от вирус			

Като цяло на Европа се падат 67% от огнищата на АЧС съществуващи в света. Въпреки това, най-голямото въздействие по отношение на загубите на животни е отчетено в Азия (6 733 791 загубени животни, което е 82% от общите отчетени глобални загуби). **Прави впечатление, че в Румъния и Сърбия продължава да има огнища на АЧС, като при диви, така и при домашни свине, което поради трансграничния характер на инфекцията представлява потенциална заплаха за свиневъдството в България.**

Разпространение на АЧС в България през 2018-2021г. – хронология на заболяването

- На 31 август 2018 г. в с. Тутраканци, област Варна бе констатирано първото огнище на заболяването АЧС при домашни свине на територията на Република България. **Останалите 18 случая до края на 2018 г. са констатирани само при диви свине.**
- През 2019 година, за периода март – април 2019 г., на територията на страната ни няма нито едно ЕО при домашни и са констатирани само 8 случая при диви

свине, въпреки многото регистрирани огнища както при диви, така и при домашни свине в съседна Румъния.

- Първият регистриран случай на АЧС е обявен на 13.02.2019 г. Труп на диво прасе е намерен в землището на квартал Повеляново в град Девня, област Варна. Мястото, където е открито мъртвото животно, се намира на около 18 км. от с. Тутраканци, област Варна, където беше регистриран първият случай на АЧС при домашни свине.

- На 22.02.2019 г. е подаден сигнал за намерено мъртво диво прасе в Ловно стопанство в с. Каблешково, общ. Тервел, обл. Добрич. Дивото прасе е намерено на 5 км от границата между областите Добрич и Силистра, извън огражденията, на територията на ловното стопанство.

- На 08.03.2019 г. са обявени вторични случаи на АЧС при две диви прасета в ловно стопанство „Каракуз“, което се намира в непосредствена близост до територията с последното намерено умряло диво прасе с положителна проба за Африканска чума (в землището на село Каблешково).

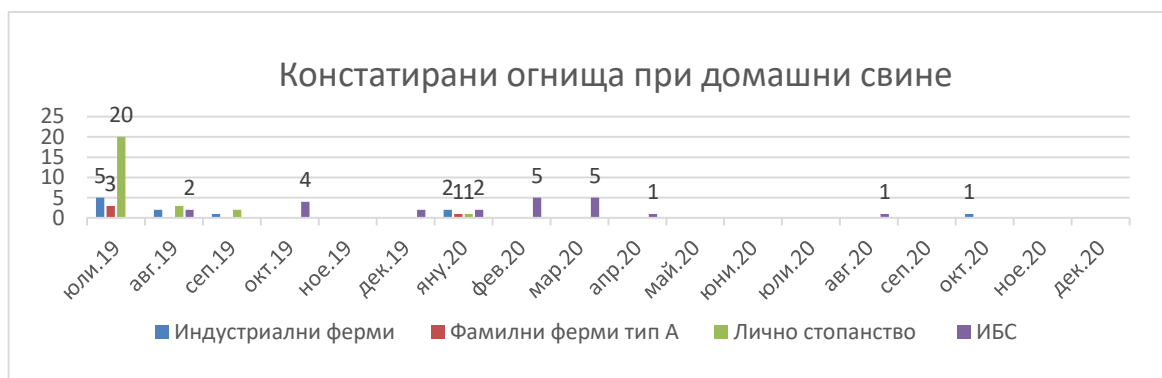
- На 25.03.2019 г. в землището на с. Цар Асен, общ. Алфатар, област Силистра и в землището на общ. Тервел, област Добрич са обявени първично възникнали случаи на заболяването АЧС при диви свине.

- Почти година по-късно, след първото ЕО при домашни свине, на 03 юли 2019 г. в с. Жернов и на 05 юли в с. Новачене, община Никопол, област Плевен бе потвърдено заболяването АЧС в лични стопанства. Двете населени места са разположени по поречието на р. Дунав в близост с границата ни с Румъния. На 12 юли 2019 г. е намерено умряло диво прасе, което по-късно е диагностицирано като положително за АЧС.

- Нови 6 огнища бяха обявени в област Плевен в селата Брест, Милковица, Долни Вит, Драгаш войвода, Санадиново и Бацова махала. Към дата 09.07.2019г. 12 са случаите на АЧС при диви свине в Североизточна България от областите Добрич, Силистра и Варна. Във връзка с новата вълна на АЧС бяха потвърдени положителни случаи при още две диви свине в общините Никопол и Белене, област Плевен. Намерен е и труп на домашна свиня в землището на границата между община Белене, област Плевен и община Свищов, област Велико Търново, с което се разширява ареала на разпространението на АЧС и в тези общини. Тук в 10 км. надзорна зона попада свиневдно стопанство с 30 000 прасета в близост до с. Българско Сливово.

- На 12.07.2019 г. в с. Зидарово, община Созопол, област Бургас, БАБХ потвърди за огнище на Африканска чума при домашни свине в нерегистрирано лично стопанство с 14 свине. Създадени са зони на рестрикция (3 км предпазна и 10 км надзорна зони), в които са наложени мерки за контрол и ликвидиране на АЧС. В надзорната 10 км. зона попадат освен обекти от типа „лично стопанство“, 1 фамилна ферма за свине и 3 стада с източнобалкански свине.

През 2019 г. констатираните огнища при домашни свине бяха 44 на брой, като бяха засегнати около 140 093 бр. свине. През 2020 г. България отчита двоен спад на интензитета на разпространение на Африканската чума по свинете (АЧС) в сравнение с 2019 г. Динамиката на заболяването при домашните свине през 2020 г. показва спад с 45% на регистрираните огнища и с 46 % по-малко засегнати животни за разлика от 2019 г., като за причина за намалението може да се посочи и координираното прилагане на мерките заложи в Плана за 2020 г. [4].

За периода 01.03.2020 – 31.12.2020 г. на територията на страната са констатирани общо 305 случая на АЧС при диви свине със засегнати 984 броя диви свине:

Период: от 01.03.2020 – 31.12.2020								Период: от 18.12.2020 – 31.12.2020							
Брой обявени случаи	Брой засегнати СВ	Модул Лов: Изследвани проби за АЧС	Модул Лов: Брой положителни проби за АЧС	% пол.	Модул Лов: Изследвани проби за трихинелоза	Модул Лов: Брой положителни проби за трихинелоза	% пол.	Брой обявени случаи	Брой засегнати СВ	Модул Лов: Изследвани проби за АЧС	Модул Лов: Брой положителни проби за АЧС	% пол.	Модул Лов: Изследвани проби за трихинелоза	Модул Лов: Брой положителни проби за трихинелоза	% пол.
305	984	11788	769	6,52	6454	67	1,04	14	23	1295	30	2,32	894	7	0,78

През 2021 г. няма промяна в епизоотичната обстановка по отношение на АЧС при домашни свине на територията на страната. Последното огнище на болестта е констатирано през месец октомври 2020 г., в индустриална ферма в с. Горно Трапе, намираща се на територията на обл. Ловеч.

От началото на 2021 г. до момента (04.06.2021 г.) по системата за уведомяване за болести по животните (ADIS) на територията на страната са регистрирани 164 вторични случая на заболяването, със засегнати 296 диви свине.

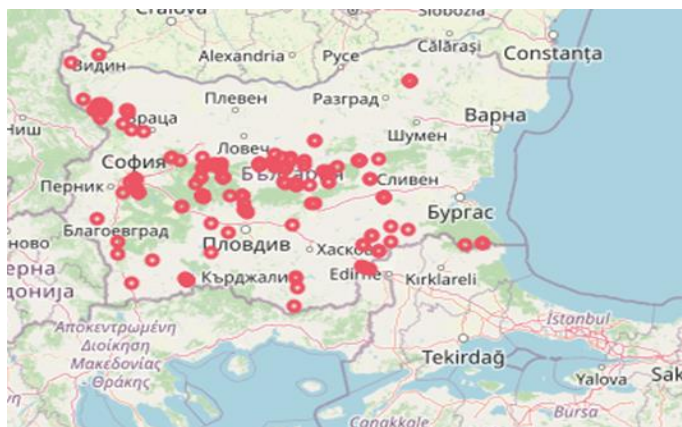
За докладвания период със заповед РД № 11-1134/01.06.2021 г. на изпълнителният директор на БАБХ е обявен един вторичен случай на АЧС при диви свине на територията на ДГС гр. Хисар.

По данни на модул Лов за периода от 27.05.2021 г. до 03.06.2021 г. за изследване са постъпили 3 броя проби от диви свине, от тях няма положителни за наличие на вируса на АЧС.

От началото на 2021 г. за изследване са постъпили общо 3716 броя проби от диви свине, от тях 3379 броя (или 90 %) са отрицателни за наличие на вируса.

Разпространение на констатираните положителни случаи на АЧС на територията на България за периода 01.01.2021 до 03.06.2021 г. е даден на Карта 3 (източник БАБХ).

Карта 3. Пространствено разпространение на установените случаи на АЧС при диви свине на територията на Р. България за периода 01.01.2021 до 03.06.2021 г.

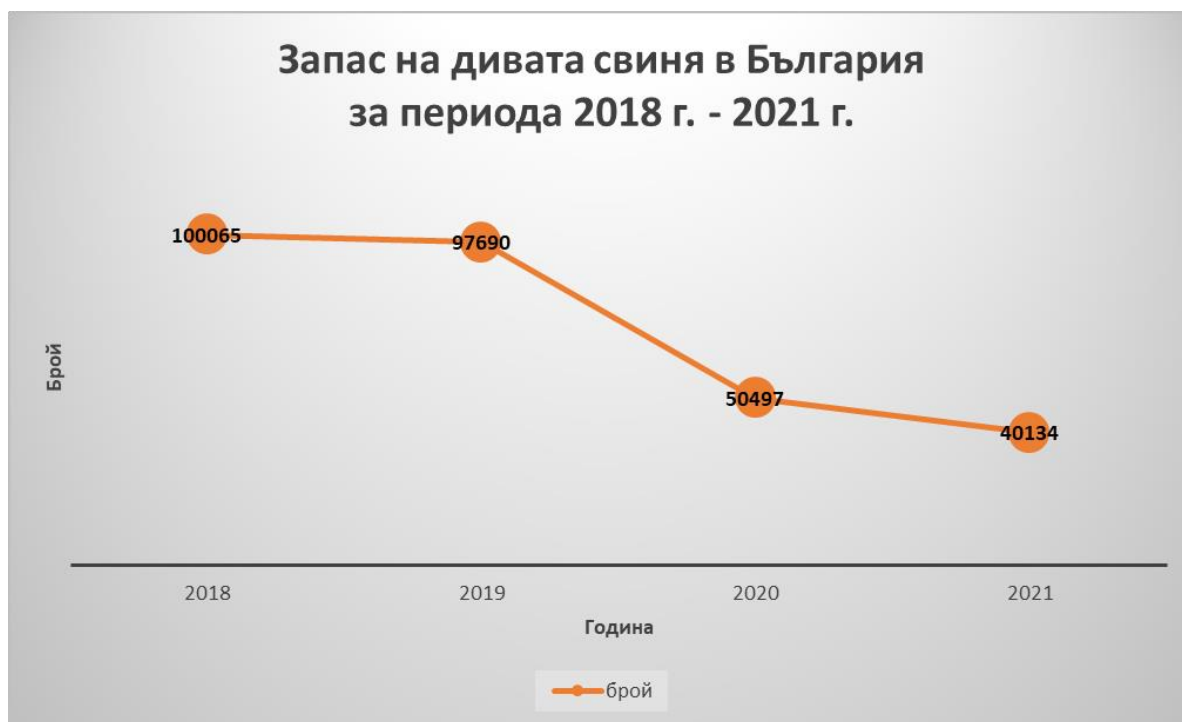

От картата е видно, че пространственото разпределение на установените случаи на АЧС при диви свине не е равномерно за територията на страната и то корелира с плътността на популацията дивата свиня, подадена от ИАГ при годишната таксация за установяване на ловните запаси за 2021г. (табл.4).

Населените животновъдни обекти тип лично стопанство („заден двор“) към настоящия момент по данни от БАБХ към 28.06.2021 г. са 776 бр. с общ брой животни, които се отглеждат в тях 1546 бр. домашни свине. Като се има предвид, че само по време на кампанията за ограничаване на АЧС през 2019 г. чрез принудително доброволно клане домакинствата в страната редуцираха популацията на домашните свине тип „заден двор“ с около 15000 броя, може да се каже, че те се доближават едва на 10% от предишния период. **Определено следва да се счита, че факторът свине от обекти тип лично стопанство „заден двор“ към този момент не са рисков фактор за поява и разпространение на вируса на АЧС.** Необходимо е обаче забраната за населване на такива обекти в зоната на едрите ЖООС да се разшири от 10 км. на 20 км. със заповед на БАБХ. **ЦОРХВ определено счита, че това е приоритетна зона за сигурност, но и отговорност на ЖООС. Стопаните, които имат желание да отглеждат домашни свине във ферми тип „заден двор“ следва да бъдат овъзмездявани чрез закупуване на угоени прасета по заявка в съответните ЖООС и на цени по себестойност.**

Табл. 4. Популация на диви свине по години в България (по данни на ИАГ)

2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.
100 065 бр.	97690 бр.	50497 бр.	40134 бр.

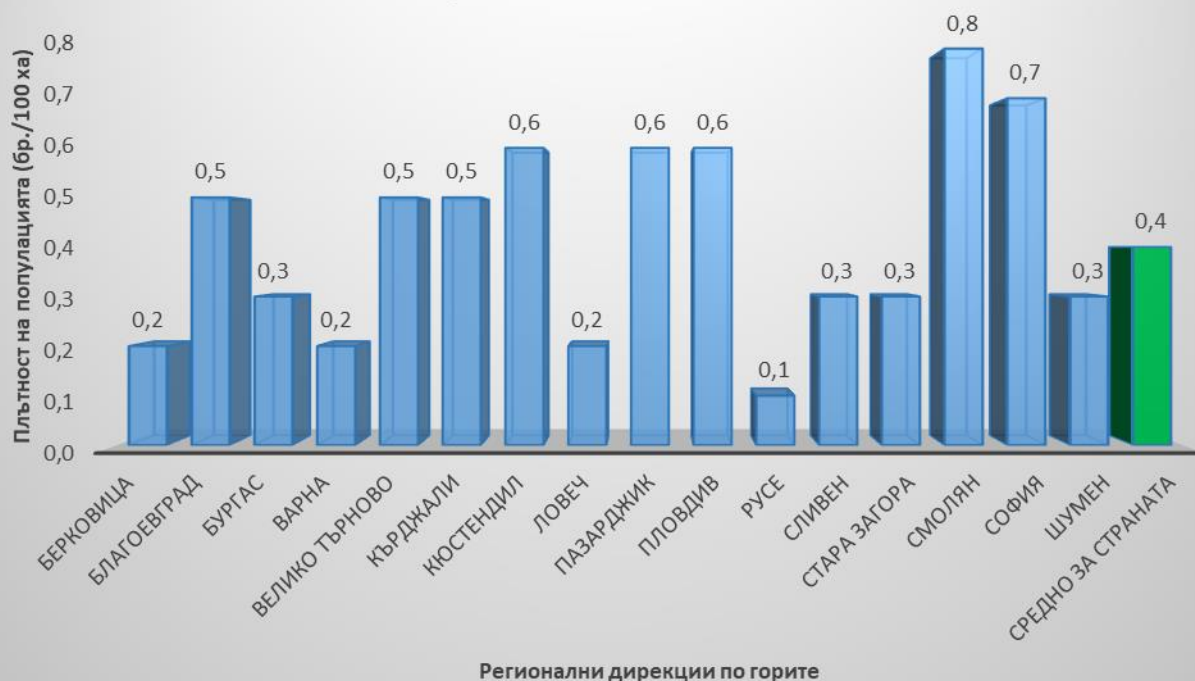
Популацията дивата свиня в последните 2 години бе подложена значително редуциране вследствие на усиления отстрел от ловните дружинки, удължаване на сезона за лов и броя на излетите за групов отстрел до 3 дни седмично. Освен това и смъртността при дивите свине в резултат на инфекцията от вируса на АЧС допринесе за редуциране плътността на популацията. Както се вижда от талбл. 4 за популацията на дивата свиня по години в периода 2018-2021 г. тя е спаднала с повече от 50%. В същото време плътността по региони в страната е неравномерна (Табл. 5 и диаграма).

Табл. 5. Плътност на популацията на дивата свиня в Р. България за 2021 г. по РДГ

РДГ	Плътност на популацията (бр./100 ха)
Берковица	0,2
Благоевград	0,5
Бургас	0,3
Варна	0,2
Велико Търново	0,5
Кърджали	0,5
Кюстендил	0,6
Ловеч	0,2
Пазарджик	0,6
Пловдив	0,6

Русе	0,1
Сливен	0,3
Стара Загора	0,3
Смолян	0,8
София	0,7
Шумен	0,3
ОБЩО	0,4

Плътност на популацията на дивата свиня в България за 2021 г. по РДГ

Регионални дирекции по горите

Резултатите, показани на карта 3 за положителните случаи на АЧС при отстреляни диви свине напълно корелират с данните за плътността на популацията от табл. 5. Видно е, че в региони Североизточен и Югоизточен плътността на дивите прасета е под 0,3 бр./100 ха. Там са и най-малко случаите на отстреляни и позитивни за АЧС диви прасета през 2021 г. В други, главно Южен Западен и Южен Централен региони плътността на популацията варира от 0,4-0,8 бр./100 ха. **Едрите ЖООС, обаче са разположени главно в Северен Централен и Североизточен региони на страната и за тях този факт за плътността на дивите свине е по-благоприятен.**

IV. ИДЕНТИФИКАЦИЯ НА РИСКА И ОЦЕНКА НА СПЕЦИФИЧНИТЕ РИСКОВИ ФАКТОРИ ЗА ПОЯВА И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА АЧС В ЖООС

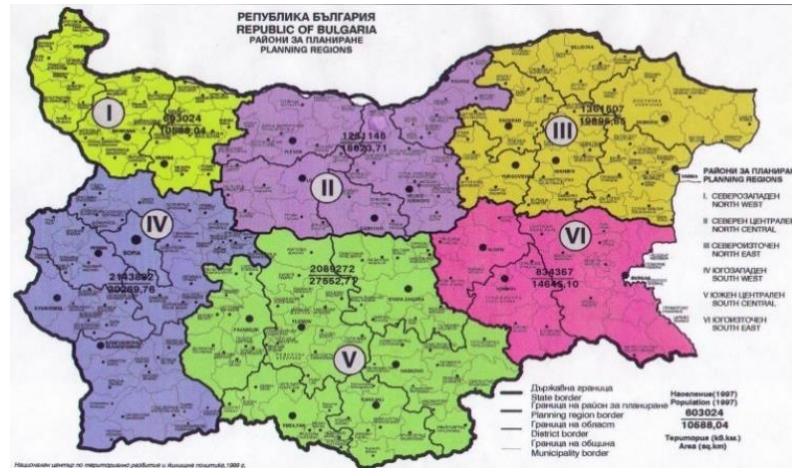
Оценката на риска се фокусира върху **оценката на вероятността от поява и разпространение на АЧС** в съответния регион на България³ [5] – Карта 4.

³ съгласно Заповед № РД 07-140/29.06.2005 година на Председателя на Националния статистически институт (НСИ), с която се утвърждава Класификацията на териториалните единици за статистически цели в България, съответстваща на европейската класификация на териториалните единици за статистически цели (NUTS) и формира шест района за планиране (NUTS2)

гр. София, 1618, бул. "Цар Борис III" № 136

<http://corhv.government.bg>, corhv@mzh.government.bg

тел. 02/4273056

Карта 4. Административно делене на Р.България по региони (съгласно изискванията на НСИ)

Центърът за оценка на риска по хранителната верига извършва оценки на факторите, които могат да повлияят на разпространението на болестта и евентуално посоката на разпространение на вируса на АЧС и оцени дали някои области в региона са изложени на по-висок риск от разпространение на АЧС от други.

За да се оцени вероятността от поява и разпространение на АЧС в различните региони на България, са идентифицирани **осем групи от потенциални рискови фактори** (показатели), които биха могли да повлияят на повторната поява и разпространението на АЧС:

I. показатели, свързани с разпространението на АЧС в популациите на домашни свине (т.е. ако е позволено храненето с кухненски отпадъци и продукти, наличие на свине на свободно отглеждане, наличие на традиция за домашно клане, както и значителен брой малки частни стопанства в региона); 1. Показател - състояние на епизоотичната обстановка в съседни страни и региони на България с отчитане на разпространението на АЧС в популацията от домашни и диви свине, наличие или има забрана за храненес кухненски отпадъци и наличие на свине на свободно отглеждане, наличие на традиция за домашно клане, както и значителен брой малки частни стопанства в региона).

II. Показатели, свързани с разпространението на АЧС в популации на дивата свиня (т.е. средната гъстота на дива свиня и подходящо местообитание в региона);

III. Показатели, свързани със свързаността в района (т.е. търговия със свине и свинско месо / продукти от свинско месо);

IV. Показатели, свързани с обществения интерес (т.е. консумация на свинско месо или продукти от свинско месо и „риск от“ показател за бедност);

V. Показатели, свързани с дейностите по готовност и реакция на Компетентния орган (т.е. дали има действаща система за идентификация и регистрация на свинете, пасивна система за надзор, планиране на извънредни ситуации и лабораторен капацитет).

VI. Хоризонтални системи за контрол в национален и регионален план – идентификация на всички свине и контрол на движението им на територията на региона и страната.

VII. Готовност за предприемане на мерки в извънредни ситуации, актуализирани контингенс планове, включително обезвреждане на трупове съгласно изискванията на действащото законодателство по безопасен за околната среда начин.

VIII. Попълнен контролен лист, образец СОП – ЗХОЖ – 31, Версия: 02 за готовност за населване и Становище на официален ветеринарен лекар в отдел ЗЖ при съответната ОДБХ.

Тези групи показатели са избрани въз основа на опит, който вече е натрупан по време на епидемията от АЧС в Европа през последното десетилетие и въз основа на оценката на всички показатели, способстващи за запазване на вируса в дивата природа и способстващи за повторната му поява. **Категориите на рисковете** са определени по организационни, технически области, материална база, производствени единици и т.н. на ЖООС и включват достъп до обекта – огради, фураж - транспортни средства, съхранение, водоснабдяване, проследяване на хигиената и ефективността на дезинфекциите, транспорт - и т. н., съгласно утвърдена СОП⁴ на БАБХ за населване.

Центърът за оценка на риска по хранителната верига определя вероятността от поява и разпространение на АЧС, като взема по внимание и несигурността на събраните данни за епизоотологичната ситуация в момента по 5 степенната **скала за нивата на риска**, съгласно Таблица 6.

Таблица 6. Скала на нивата на риска, оценявани по петобална скала за оценка от ЦОРХВ

Скала за нивата на риска

Ниво	Пояснение
Незначително (N)	Ниска вероятност за възникване на огнище на АЧС
Ниско (L)	Вероятно възникване на огнище на АЧС при определени обстоятелства
Средно (M)	Възможно възникване на огнище на АЧС
Високо (H)	Много вероятно възникване на огнище на АЧС
Много високо ниво (EH)	Има доказан вирус на АЧС в надзорна или предпазна зона на животновъдния обект.

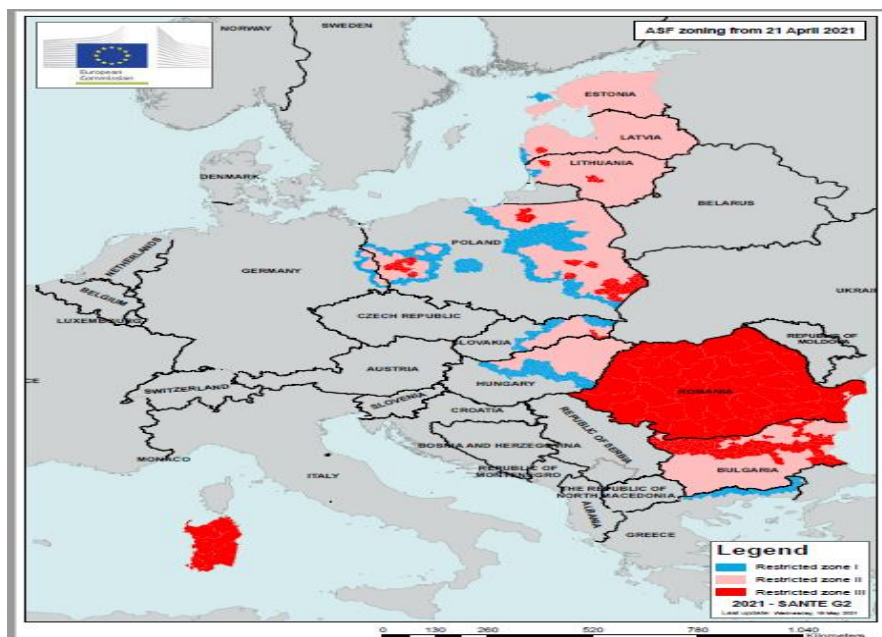
1. Поради големия брой **потенциални рискови фактори** и известния ефект, който тези показатели могат да имат върху повторната поява и разпространението на АЧС (особено тези, свързани със структурата на сектора на отглеждане на домашни свине, наличието на дива свиня и редица социални фактори), **вероятността АЧС да се появи отново и разпространи в рамките на региона е с оценка от ВИСОКО НИВО на риск (H)**, т.к. от началото на 2021 г. на територията на страната не са констатирани случаи на АЧС при домашните свине, но за сметка на това по системата за уведомяване за болести по животните (ADIS) на територията на страната са установени 157 вторични случаи на заболяването, със засегнати 289 диви свине на територията на почти цялата страна (областите Монтана, Габрово, София-област, Бургас, Пазарджик, Стара Загора, Хасково и Ямбол).

2. Тази оценка се формира от фактите, че вирусът на АЧС присъства в дивата природа и на съседни на региона административни области на Р. Сърбия и Р. Румъния. **Прави впечатление големият брой случаи на АЧС в южната част на Румъния, включително и в окръг Констанца, граничещ с област Добрич и Североизточния**

⁴ Стандартна оперативна процедура за реда и минималните срокове за населване на животновъдни обекти за отглеждане на свине, включително и в обекти, в които животни са умъртвени поради възникване на огнище на африканска чума по свинете, Код: СОП – ЗХОЖ – 31, Версия: 01, страница: 1 от 15

регион на България. Разположението на случаите с АЧС при домашните свине е дадено в Карта 5 по-долу.

Карта 5: Разпространение и ограничителни зони на АЧС в страните от ЕС. (По сайт на ЕК към 21. 04.2021г.⁵)

Оценени са всички риск показатели (фактори на риска), способстващи за запазване на вируса в дивата природа, при домашни прасета, наличие в други промишлени и частни стопанства, вкл. и при ИБС в съседните региони, способстващи за повторната му поява и разпространение в ЖООС.

Рискът се определя като вероятност от поява и разпространение на АЧС, включително като се вземат под внимание и несигурността на събраните данни за епизоотологичната ситуация в момента и скалата за нивата на риска.

Данните, събрани за идентифицираните показатели са качествени, и/или количествени. За да се определи дали вероятността от поява и разпространение на АЧС е по-висока за конкретен регион, стойността на количествените показатели следва да бъде сравнявано със средната стойност на показателите на областите, в които има регистрирани огнища на АЧС. Един регион се счита под риск от поява и разпространение на АЧС, ако е налице поне един качествен показател или поне един количествен показател.

V. МЕРКИ ЗА БИОСИГУРНОСТ

Досега няма създадена ефективна ваксина срещу АЧС, което затруднява борбата с болестта. Въпреки това, испански и американски учени съобщават за ранни успехи в разработването на живи вирусни ваксини, но с уговорката, че все още е рано да се очаква появата на одобрена търговска ваксина за масово приложение.

Според официално представени данни пред ОЕ компетентните ветеринарни власти на неблагоприятните по отношение на АЧС страни показват тенденция към увеличаване на броя на огнищата в популациите от домашни свине, които са слабо защитени и нямат надеждни мерки за биосигурност във фермите. Това се дължи преди

⁵ Картата, обобщаваща мерките за зонироване на африканската чума по свинете в Съюза от 21 април 2021 г., дава индикативно представяне на областите, обхванати от Регламент за изпълнение (ЕС) 2021/605 на Комисията, последно изменен с Регламент за изпълнение (ЕС) 2021/811 от 20 април Май 2021 г..

всичко за страните от Източна и Югоизточна Европа, на традиционният начин на отглеждане на домашни свине в личните стопанства – тип „заден двор“, без никакви или слаби мерки за биосигурност, практика за отглеждане на животни на свободна паша, клането на животни в домакинствата, храненето с термично необработени хранителни отпадъци и др. Стопаните свободно закупуват и транспортират животни за отглеждане и развъждане (включително неконтролирано). Особено застрашени са стопанствата в региони с достатъчно висока плътност на свободно движещи се диви свине, където често има контакти с домашните свине или те се отглеждат в непосредствена близост с дивите.

Тази констатация се подкрепя и от последното научно становище на Европейския орган по безопасност на храните (ЕОБХ) за оценка на мерките за биологична сигурност на животновъдните обекти за отглеждане на свине на открито и на рисковете от проникване и разпространение на вируса на АЧС в тях[6].

Научното становище на ЕОБХ **разглежда отглеждането на свине на открито в Европейския съюз (ЕС), оценява риска от проникване и разпространяване на АЧС, свързано със свинефермите на открито и предлага мерки за биосигурност и контрол за свинеферми на открито** в засегнатите от АЧС райони на ЕС. Отглеждането на свине на открито е често срещана практика, както и различни видове ферми за такива животни присъстват в целия ЕС.

Тъй като на европейско ниво няма законодателство за категоризиране на свинеферми за отглеждане на свине на открито в ЕС, информацията е ограничена, не е хармонизирана и следва да се тълкува много внимателно!

Началният риск от проникване на вируса на АЧС (ASFV) и неговото разпространение в свинефермите на открито е висок, но със значителна несигурност. Панелът АНАВ (Animal Health and Welfare) на ЕОПБХ смята, че този риск със сигурност е от 66 – 90%. Ако във всички свинеферми в райони на ЕС, където АЧС присъства при диви и домашни свине и, (независимо от това дали свинете се отглеждат в закрити или открити свинеферми) **има изградени и правилно поставени единични плътни или двойни огради** (при най-лошия сценарий без да се вземат предвид различни зони за ограничение или конкретните ситуации с и без други специфични мерки за биосигурност или контрол), **това би намалило броя на нови огнища на АЧС, възникващи в тези ферми в рамките на една година с повече от 50%** в сравнение с началния риск. Панелът заключава, че **редовното прилагане на независими и обективни оценки на биосигурност в стопанствата**, използващи обстойни стандартни протоколи за одобряване на свинефермите на открито (СОП), въз основа на риска им за биосигурност по официална система, управлявана от компетентния орган, допълнително ще намали риска от проникване и разпространение на АЧС, свързан със отглежданите на открито свине.

В заключение **Панелът АНАВ препоръчва ограничаване на отглеждането на свине на открито в засегнатите от АЧС райони и всякакви изключения (дерогации) от такова ограничение следва да се правят за всеки конкретен случай, като се вземе предвид прилагането на посочените по-горе мерки.**

Мерки за биосигурност прилагани в различните типове ЖООС

Във връзка с превенцията за разпространение на заболяването африканска чума по свинете БАБХ публикува „Изисквания към различните видове обекти за отглеждане на свине и мерки за биосигурност, на които те трябва да отговарят“[7].

Съгласно Наредба № 44 [8] "Биосигурност (биологична сигурност)" е комплекс от управленски и физически мерки, които намаляват риска от проникването, развитието и разпространението на болестите по животните. В наредбата са дадени и дефиниции на различните типове ЖООС, които въвеждат мерки за биосигурност в съответствие с начина на отглеждане на свине и големината на съответният обект.

„Лично стопанство/стопанство тип „заден двор“

В него могат да се отглеждат до 3 броя свине за угодяване за лични нужди [8](в този тип обект НЕ се разрешава отглеждането на свине майки и некастрирани нерези) и се въвеждат следните мерки за биосигурност, на които трябва да отговаря:

1. Обектът е ограден по начин, непозволяващ свободен достъп на хора и други животни във фермата с цел осигуряване безопасността на обекта и здравето и благосъстоянието на животните.
2. Помещението, в което се отглеждат свинете е изграден така, че не позволява травмиране на животните (в съответствие с изискванията за защита и хуманно отношение към свинете).
3. Помещението разполага с достатъчно количество вода за пиене от собствен водоизточник и/или е директно свързано с водоснабдителната мрежа.
4. В обекта не може да развъждат свине, нито животните да напускат обекта! Всички животни в обекта могат да пристигнат от обект, в който отглеждане на свине майки е разрешено. Животните пристигат в обекта идентифицирани и с ветеринарномедицинско свидетелство за придвижване!

"Животновъден обект за отглеждане на свине във фамилна ферма" е обект с въведени мерки за биосигурност за отглеждане до 10 броя свине майки и приплодите им, но не повече от 200 броя свине общо. Мерки за биосигурност, на които трябва да отговаря:

1. Фермата е оградена по начин, непозволяващ свободен достъп на хора и други животни във фермата с цел осигуряване безопасността на обекта и здравето и благосъстоянието на животните.
2. Фермата има вход с оборудване и място за измиване и дезинфекция на хора и превозни средства.
3. Фермата е изградена в съответствие с изискванията за защита и хуманно отношение към свинете.
4. Фермата разполага с достатъчно количество вода за пиене от собствен и/или публичен водоизточник.
5. Фермата разполага с обособени места и/или съоръжения за съхранение на фуража, предназначен за изхранване на животните, както и за постелята.
6. Фермата разполага с обособено място, съоръжение или контейнер (съдове с капак), което е оградено по начин, непозволяващ достъпа на други животни или хора за временно съхранение на трупове от умрели животни, който не се използва за други цели и редовно се почиства и дезинфектира.
7. Фермата разполага с рампа за приемане и експедиция на животните.
8. Фермата разполага с карантинно помещение за животни.
9. Фермата разполага с обособено помещение или място за извършване на аутопсии.
10. Фермата разполага с обособено помещение или място за съхранение на дезинфекционни средства и вътрешен инвентар, до който имат достъп само управомощени лица.
11. Фермата разполага с обособено помещение или място за преобличане на обслужващия персонал и за съхранение на работното/личното облекло.
12. Фермата разполага с осигурен санитарен възел и той е достъпен за персонала.
13. На входа на помещенията за отглеждане на животни са поставени дезинфекционни тампони за обувките и същите се поддържат в състояние, което да гарантира биосигурността.
14. Фермата разполага с обособено място за временно съхранение и обеззаразяване на тора, съобразено с капацитета и технологията на отглеждане или съоръжения

- за тор, торови течности и технологични води, съобразени по обем с капацитета на животновъдния обект и осигуряващи обеззаразяването им преди извозването.
15. Фермата разполага с обособено място и оборудване за механично почистване, измиване и дезинфекция на транспортни средства (за живи животни, фуражи и инвентар) и на подвижни съоръжения позволяващо отвеждане на отпадните води.

„Ферми с индустриален капацитет“ е животновъден обект за отглеждане на свине е обект, в който се отглеждат животни при осигуряване на висока степен на биосигурност, механизация и автоматизация на производствените процеси, интензивно отглеждане с цикличност на производството и стандартност на продукцията. Общите изисквания по отношение на биосигурността във ЖООС с индустриален капацитет са дадени в чл. 4 от Наредба № 44 [8], а специфичните изисквания в Раздел III на същата.

С оглед на завишаване на изискванията по отношение на биосигурността и с оглед на гарантиране, че ЖООС отговарят на изискванията по отношение на сигурността, през 2020г. се промени Чл. 132 от ЗВД [9], където в алинеи 6 и 7 се въвежда нова процедура по населване на ЖООС. Съгласно нея, разрешението за населване се издава при условията и по реда на процедура, одобрена от изпълнителния директор на БАБХ, съгласувана от директора на ЦОРХВ, след извършена проверка на място от официалния ветеринарен лекар и въз основа на предварителна оценка на риска, изготвена от ЦОРХВ. Тази оценка се изготвя за съответната административна област, в която се намира ЖООС и в нея се включва и индивидуална оценка за индустриалните и/или фамилен ферми, в които са изпълнени мерките за ограничаване и ликвидиране на АЧС, попадащи в зоните за ограничение, определени съгласно заповед на изпълнителния директор на БАБХ и/или с акт на Европейската комисия.

През 2020г. ЕК въведе прилагане на специални мерки за контрол на африканската чума по свинете се прилагат в Съюза в допълнение към правилата за превенция и контрол на някои изброени болести, определени в с Делегиран регламент (ЕС) 2020/687[10].

С пуликуването на Регламент за изпълнение Регламент за изпълнение (ЕС) 2021/605 [11], последващо изменен с Регламент за изпълнение (ЕС) 2021/623 и Регламент за изпълнение (ЕС) 2021/687 се въведоха мерки за зонирание на държавите членки (Фиг.2). **Зониранието се базира на епидемиологичната ситуация с АЧС, като регионите, засегнати от тази болест в съответните държави-членки са изброени като зони с ограничен достъп I, II и III в приложение I към Регламент за изпълнение (ЕС) 2021/605.**

В ограничителни зони I попадат области от държава членка, съседна на нея област, в която се установи случай на огнище на африканска чума по свинете при отглеждани или диви свине, в която не е официално потвърдена африканска чума по свинете. В ограничителни зони II попадат държави членки, в които се установи в случай на огнище на африканска чума по свинете при диви свине, а в ограничителни зони III попадат държави членки, в които се установи случай на огнище на африканска чума по свинете при домашни свине. **Последните специфични мерки за зонирание, които са предприети по отношение на развитието на ситуацията с африканската чума по свинете в Съюза, са включени в Регламент за изпълнение (ЕС) 2021/994.**

За онагледяване на зоните и обобщаване мерките за зонирание за африканска чума по свинете в Съюза е създаден интерактивен инструмент под формата на карта, на която са изобразени мерките за зонирание и индикативно представяне на ограничителни зони I, II и III, изброени в приложение I към Регламент за изпълнение (ЕС) 2021/605 в държавите членки по отношение на АЧС (виж Фиг.2).

Съгласно този Регламент за изпълнение (ЕС) 2021/605 България попада в ограничителни зони II и III, в които има случаи на АЧС при диви и домашни свине, но няма нови огнища на заболяването при домашните свине.

В допълнение към мерките за биосигурност през 2020 г. беше одобрен и приет национален „План за контрол и предотвратяване разпространението на заболяването Африканска чума по свинете в Република България“. Целта на Плана е превенция, ограничаване на разпространението и щетите, които нанася АЧС и постепенно изкореняване на болестта, доказване и придобиване статут на свободна от заболяването страна/регион чрез прилагане на координирани, повсеместни и системни действия от всички заинтересовани страни – различни държавни институции и неправителствени организации. За постигането на основната цел пред компетентния контролен орган – Българската агенция по безопасност на храните са поставени някои основни задачи, във връзка с които е необходимо съдействието на организациите и структурите им, както следва:

- Постигане на максимална информираност и убеденост на всички заинтересовани страни за рисковете от разпространение на АЧС в страната и значимостта на прилагането на мерките за биосигурност при отглеждането на свине, като особено внимание се отдели на обектите тип „лично стопанство“ (необходима е мащабна информационна кампания с ключова роля на научните среди и органите на местното самоуправление и местната администрация);

- Установяване на взаимодействие между имащите отношение институции и организации при прилагането на превантивни мерки срещу разпространението на АЧС и при възникване на заболяването при домашни и диви свине и **за координиращата роля на Централния эпизоотичен съвет, областните и общинските эпизоотични комисии;**

- Изкореняване на АЧС от популацията домашни свине в България (водеща роля има БАБХ, областни и общински эпизоотични комисии, в сътрудничество с местната власт;

- Възстановяване и гарантиране на достъп за българските свиневъди до пазара на ЕС и трети страни; пълно участие на българските производители на свинско месо и месни продукти във вътрешния пазар и търговията с трети страни;

- Изкореняването на АЧС от популацията на дивата свиня, която е основен резервоар за вируса на АЧС в България (водеща роля имат Изпълнителна агенция по горите, Държавните предприятия по Закона за горите и ловните сдружения);

- Намаляване на риска от разпространение на заболяването от и в съседни страни (ключова роля има координираното взаимодействие с органите на Министерство на вътрешните работи, както във вътрешността, така и по границите на страната).

По отношение на мерките за биосигурност в ЖООС и други обекти с эпизоотично значение, Планът въвежда следните мерки:

- Инвентаризация на обектите тип лично стопанство в т.ч. и такива с нерегламентирано отглеждане на свине

– собственици/ползватели на животновъдни обекти (подават заявления за регистрация, привеждат обекта в съответствие с ветеринарномедицинските изисквания);

- ОДБХ (регистрация и контрол);

- РВЛ съгласно договор за обслужване на съответната територия (осигуряват ветеринарномедицинско обслужване и поддържат списъка на обектите за съответната територията и въвеждането на данните във ВетИС, уведомяват при установено нерегламентирано отглеждане или при съмнение за заболяване);

- кметове/кметски наместници (събират заявленията и ги предават в ОДБХ, изготвят списъци, определят служители на общината за проверки на място; уведомяват за обекти, в които се отглеждат свине);

гр. София, 1618, бул. "Цар Борис III" № 136

<http://corhv.government.bg>, corhv@mzh.government.bg

тел. 02/4273056

- ОДЗ (определят служители за проверки на място при необходимост);
- ОД на МВР (съдействат при отказ за достъп до обектите и възпрепятстване изпълнението на съответните задължения по реда на Наредба №24 от 2009 г.).

Спазване на мерките за биосигурност и ветеринарномедицинските изисквания

– собственици/ползватели на животновъдни обекти и др. обекти с епизоотично значение (кланици, предприятия за производство на фураж, пазари за животни и др.) привеждат обектите в съответствие с изискванията за биосигурност и спазват ветеринарномедицинските изисквания за идентификация/движение/хранене и отглеждане на животните);

- ОДБХ (контрол, издаване на съответните документи след извършване на предвидените проверки и наличие на необходимите лабораторни резултати; разпространяване на брошури/листовки);

- ЦОРХВ (изготвя научни становища, относно оценка на риска за животновъдните обекти преди населването им; организира и координира информационни кампании и обучения за АЧС);

- ОД на МВР (съдействат при отказ за достъп до обектите и възпрепятстване изпълнението на съответните задължения по реда на Наредба №24 от 2009 г.).

Активен и пасивен надзор на болестта в животновъдните обекти

– собственици/ползватели на животновъдни обекти (осигуряват ветеринарномедицинска обслужване на обектите – договор с РВЛ);

- РВЛ, обслужващ обекта осигурява вземането и изпращането на проби в специализираните лаборатории за АЧС;

- Специализирани лаборатории, работещи с акредитирани по стандарта ISO-17025 методи за диагностика на АЧС (осигуряване и поддръжка на необходимо оборудване и количество диагностикум, изследване на пробите и отразяване на резултатите във ВетИС).

Определяне на терени за заграбване и опазване на околната среда

- кметове/кметски наместници (определяне на места за заграбване за населените места, които до момента нямат такива, актуализиране и публично обявяване на информацията; мониторинг за замърсяване на водите в места, в които са заграбени повече от 100 животни или в стари ями, в които са заграбени повече от 100 животни и не са изпълнени изискванията на Наредба № 22 от 2006г.);

- Басейнови дирекции (съдействат при определянето на терените за заграбване, дават становища; планиране и изпълнение на контролен мониторинг на подземните води (заедно с регионалните лаборатории на ИАОС);

- РИОСВ и РЗИ (съдействат при определянето на терените за заграбване, дават становища).

Прилагане на мерките за ликвидиране на АЧС в огнище

- собственици/ползватели на животновъдни обекти (осигуряват достъп и съдействие на длъжностните лица (ОДБХ, диагностични екипи, екипи за епизоотологично проучване, фирми

- за извършване на ДДД мероприятия; персонал, необходим за ликвидиране на огнището);

- БАБХ/ОДБХ (вземане и изследване на проби; налагане на мерки, посочени в заповед на ИД на БАБХ в засегнатия обект и свързаните обекти и/или в създадените зони на ограничение; контрол и координация на мерките за ликвидиране на огнището; осигуряване на пенообразувател за териториалните структури на ГДПБЗН в случаите, когато оказват съдействие за умъртвяване (евтаназия) на свине в огнищата при използване метода на контролирана атмосфера; при необходимост от заграбване контрол за изпълнението на изискванията на Наредба №22 от 2006г. в процеса на заграбване на животните);

- ЦОРХВ – (организиране и извършване на епизоотологично проучване с цел изясняване възможните начини за проникване и разпространение на заболяването);

- ОД на МВР (съдействат при отказ за достъп до обектите и възпрепятстване изпълнението на съответните задължения по реда на Наредба №24 от 2009 г.; осигуряват ограничение на достъпа в съответните зони на външни лица; осъществяват контрол във връзка с въведените ограничения при движение на животни и продукти, добити от тях и уведомяват ОДБХ за нарушения с цел предприемане на корективни действия, съгласно действащото законодателство);

- Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“ (оказва съдействие за умъртвяване (евтаназия) на свине по хуманен начин в огнищата в случай на необходимост за използване на метода с контролирана атмосфера и извършва дезинфекция на териториите около обектите);

- кметове/кметски наместници (разяснителна кампания сред жителите за недопускане разпространението на АЧС в заден двор и правилата за отглеждане; уведомяват ОДБХ за установени нарушения на въведените ограничения; осигуряват помощен персонал, организират изграждането и поддържането на дезинфекционни площадки на входовете/изходите на съответното населено място; при необходимост от загробване и в случай, че не е определен терен провеждат процедура по определяне на терен съгласно Наредба № 22 от 2006 г., осигуряват земекопна техника, транспорт и организират извозването на трупове на животните до мястото за загробване).

През 2021 г. Планът беше доразвит в одобрения План за предотвратяване разпространението на заболяването АЧС в България за периода 2021 - 2023 година. Предложените в него мерки са продължение на пакета от дейности, прилагани в Плана през 2020 г. Те са основани на **пет важни стълба**:

- засилен граничен контрол на движението на живи животни и личен багаж на пътниците, пристигащи на територията на страната;
- засилени мерки за биосигурност в свиневъдните обекти, редуциране плътността на популацията от дива свиня на територията на България;
- организиране и провеждане на лабораторен контрол и
- провеждане на информационна кампания и обучения.

В него са заложили и процедурите с конкретни задачи и срокове към над 10 институции. Целта е да се разпределят дейностите за борба с болестта между различни държавни структури. Планът описва подробно организацията за оповестяване, информиране, реагиране и управление на силите и средствата на органите на изпълнителната власт.

От направения анализ на резултатите от мерките, заложили в „План за контрол и предотвратяване разпространението на заболяването Африканска чума по свинете в Република България“ за 2020 г., се прави изводът, че тези предприети мерки вече дават резултат. Данните сочат за спад с 45% на регистрираните огнища и с 46 % на засегнатите животни за разлика от 2019 г.

Тези резултати би следвало да се разглеждат като възможен преход към въвеждане на концепцията за регионализация с постепенно зонирание и въвеждане на принципите на компартиментализацията в индустриалните ЖООС. Това ще позволи оптимизиране на мерките за борба с това заболяване и снижаване на икономическите загуби за операторите и за държавата.

Като се има предвид трудността за установяване и поддържане на свобода от АЧС на територията на цялата страна, то би следвало да се прилагат подходящи управленски и устойчиви практики и инструменти за контрола на това заболяване. Такива процедури са **зонирането и компартиментализацията**, които се прилагат съгласно Глава 4.1. и Глава 4.4 от кодексите за здравеопазване на сухоземните и водните

животни („кодекс на ОИЕ“) на Международното бюро за здраве на животните (МБЗЖ)⁶[13].

В исторически план основният акцент на тези стандарти на ОИЕ бе върху определянето на свободата на съответната с страна от дадена болест и за това как да си върнем тази „свобода“, когато тя бъде загубена, за да улесним търговията. Добър пример за такъв подход е раздела за болестта шап в Кодекса за здраве на сухоземните животни на ОИЕ (наричан по-долу „Кодекс“). С течение на времето обаче се разбира, че безопасната търговия не е такава, която просто да се ограничава до страни, обявени за свободни от съответни болести. Вярно е също така, че понякога се набляга на свободата на страната от дадено заболяване, но тази свобода създава фалшиво чувство за сигурност, особено в случаите, когато дадена държава може и да е успяла да достигне такава свобода от заболяването, но това състояние трудно се поддържа поради рисковете от съседни заразени страни (поради трансграничния характер на болестите).

Следователно този доста опростен подход за стриктно фокусиране върху свободата на страната **трябваше да бъде доразвит и допълнен**. ОИЕ също така насърчава тази концепция за „свобода от заболяване“ да се разглежда извън националните граници и той да бъде разширен на регионално ниво. Страните се насърчават да работят за изкореняване на болестите на регионално ниво и с цел глобално изкореняване, но само когато това е възможно. **„В интерес на истината, най-успешните кампании за ликвидиране на болестите днес са тези, към които се подхожда регионално.“**

В допълнение към усилията за ликвидиране на болестите, ОИЕ търси най-актуалната научна информация, за да го направи разработваните препоръки, специфични за търговията и стоките като част от общите препоръки в Кодекса. Дори, в случаи, когато дадена болест може да присъства в дадена държава или зона търговията с животни и продукти от тях да не представлява риск, ако са спазени подходящите условия за смекчаването на този риск. **Докато крайната цел е глобалното изкореняване на важни болести, ОИЕ се занимава с управление на риска на всички нива**. Препоръката за безопасна търговия трябва да отчита няколко фактора. **Статутът на страната** със сигурност е от голямо значение; обаче, докато пълната свобода не винаги може да бъде постижимо изискване, то истинският здравен статус на страната или зоната е от съществено значение, преди да могат да бъдат предприети други мерки за безопасност. Дори ако истинският здравен статус на държава или зона в рамките на тази държава не може да бъде установен и дори в случаи, когато е известно, че не съществува пълна свобода на заболяването, се препоръчват мерки за смекчаване на риска и ОИЕ може да гарантира, че болестта не се появява в определена суб-популация от животни, и че стоката която ще се търгува, може да бъде безопасна. Да може да се определи и поддържа свободата на болестта в една популация от животни, тя става ценен елемент във формулата за безопасна търговия. Въпреки това този подход на ОИЕ, основан на безопасността на конкретни стоки, които се търгуват, както и на способност за определяне и поддържане на подгрупи без болести чрез създаване на зони и отделенията не трябва да пречат на задълженията на членовете на ОИЕ по отношение на уведомяването за болести и прилагане на мерки за превенция и контрол на болестите на цялата територия. В зависимост от епидемиологията на болестта и от предпочитанията на гостоприемниците и начините на предаване на патогена, понякога е трудно да се гарантира липсата на такъв патоген от цяла територия. Възможно е обаче чрез адекватни мерки за биосигурност и интензивен надзор да се демонстрира „свобода от болестта“ в избрана и добре изолирана подгрупа (компартмент).

⁶ OIE Terrestrial Code, Chapter 4.1 Z o n i n g a n d c o m p a r t m e n t a l i s a t i o n :

https://www.oie.int/fileadmin/Home/eng/Health_standards/aahc/2009/en_chapitre_1.4.1.pdf

гр. София, 1618, бул. "Цар Борис III" № 136

<http://corhv.government.bg>, corhv@mzh.government.bg

тел. 02/4273056

Традиционно страните отделят сегменти от своите животински популации въз основа на географски принципи. Възползвайки се от предимствата на естествените екологични граници, те са установили зони, съдържащи субпопулации на животни с различен здравен статус. Те ги отделят едни от други чрез реки, пустини, планини или в други случаи, използвайки политически граници между провинции или държави. **Безопасността на тези зони е гарантирана от строг контрол на движението на животните и интензивен надзор на болестите.** Този подход на зонироване се оказва успешен при гарантирането и разделянето на подпопулациите на животните с различен здравен статус за заболявания като шап, бруцелоза, туберкулоза по говедата и др.

Ефикасните и надеждни ветеринарни услуги с адекватна система за надзор остават от съществено значение като най-важните елементи в установяването и поддържането на тези здравни условия. Има обаче заболявания и определени ситуации, при които само зонироването не е достатъчно, за да се гарантира „свобода от болест“ при определена подпопулация на животни. **По-специално в случаите, когато заболяването е налице в дивата природа (АЧС) или когато болестта се носи от мигриращи птици (НРАИ), зонироването не винаги се оказва достатъчно за гарантиране статута на подгрупата.**

В определени ситуации само чрез строги мерки за биосигурност можем да успеем да се отделим и запазим свободата от болестта в определена подпулация от животни. Исторически успешни са програмите за ликвидиране на бруцелоза и туберкулоза по говедата, и те разчитат до голяма степен на използването на мерки за биосигурност за разделяне на стадата. ОИЕ допълнително разработи този подход за биосигурност в това, което е днес известна като концепцията за „разделяне на отделенията“, която със своите принципи и насоки бе включена в Кодекса. **Разделянето е процедура, при която подпопулациите на животни, представящи различен здравен статус могат да бъдат отделени едни от други чрез строги мерки за биологична сигурност и надзор.** Ветеринарните служби на дадена държава, която желае да установи отделения на нейна територия, трябва да могат ясно да дефинират популациите на животните, предназначена за разделяне, както и да предоставят доказателства за необходимата система за идентификация, надзор и проследяване на живи животни, както е описано в Кодекса на ОИЕ. С доброто прилагане на тези съвременни подходи, безопасната търговия трябва да се разшири и производствата следва да са допълнително защитени, докато съществуващите болести са под контрол, **като не се исиска те да са напълно ерадикирани.**

По отношение на АЧС, ОИЕ вече е разработило международни стандарти и насоки за въвеждането на **концепцията за компартиментализацията в индустриалните ЖО, вкл. и ЖООС.** Глава 15.1 Африканската чума по свинете от Терестериалния кодекс на ОИЕ предоставя **общите критерии, необходими за определяне на статуса на АЧС на държава, зона или компартимент.**

Въпреки това, за да отговори на нуждите от практически насоки за ветеринарните служби и частния сектор, ОИЕ разработи Наръчник (Набор от насоки) за компартиментализацията за АЧС [14]. **Този набор от насоки има за цел практически да подпомогне индустрията и ветеринарните лекари по прилагане на принципите на зонироването и компартиментализацията в сектора свиневъдство, специално по отношение на АЧС.** Документът допълва рамката на структурирани стандарти на Терестериалния кодекс на ОИЕ, както и описва конкретни препоръки и предоставя насоки за ключови аспекти на компартиментализацията. В него са дадени дефинициите относно компартимент и верига за доставка на свинско месо, свободни от АЧС, оценка на риска, биосигурност, наблюдение, диагностични възможности и процедури, проследимост, регулаторната рамка, одобрение и признаване на компартименти, свободни от АЧС. **Компартимент свободен от АЧС е ясно дефинирано отделение за отглеждане на животни, указващо местоположението на всичките му компоненти,**

техните взаимовръзки и техният принос за епидемиологичното разделяне между популацията на животните в рамките на това отделение и други популации от животни с неизвестен или различен здравен статус по отношение на АЧС. В приложенията са дадени редица инструменти, които могат да улеснят прилагането на изискванията за компартментализация в свиневъдството. Липсата на огнища на АЧС в някои райони се използва като индикатор за подобрения на биосигурността и следователно като добър показател за цялостното подобряване на здравето на отглежданите стада свине.

За да осигури по-високо ниво на защита на здравето на животните, ЕС надхвърля изискванията на ОИЕ и прилага по-строги стандарти в определени ситуации. С влизането в сила на Регламент 2016/429 [12] следва да се предвиди възможност за използване на системата на компартментите за други животински видове и болести, освен за птици и аквакултури.

По отношение на АЧС са разработени два документа: Работният документ SANTE / 7112/2015 [15] е разработен, за да установи принципите и критериите за географско и времево определяне на регионализацията на АЧС. Документът SANTE / 7113/2015[16] обобщава стратегическия подход за управление на африканската чума по свинете за ЕС. **Стратегическият подход на АЧС е насочен към страните от ЕС, засегнати от болестта, и към страните от ЕС, свободни от болестта, с риск от въвеждане.** Целта му е да предотврати разпространението на болестта и в крайна сметка да ликвидира и изкорени болестта в засегнатите територии. Този стратегически подход е разработен и актуализиран, като се взеи предвид последните констатации и оценки на риска на ЕОБХ и натрупаният до сега опит в борбата с АЧС в ЕС.

Опитът на РФ по въвеждането на принципите на компартментализацията в свиневъдния сектор

С оглед сложната эпизоотична ситуация в Русия по отношение на АЧС, понастоящем актуален и много остър е въпросът за оценката на здравния статус на ЖООС, както и на бизнес операторите, занимаващи се с клане на свине, преработка съхранение и дистрибуция на продукти от свине.

През 2010 г. Министерството на земеделието и храните на Руската федерация одобри Правилата за определяне на здравния статус на ЖООС, както и на организации, занимаващи се с клане на свине, преработка и съхранение на продукти от свине⁷. Тези правила се базират на **зонирането и компартментализацията**, които са прилагат съгласно Глава 4.1 от Терестериалния Кодекс на ОИЕ.

В съответствие с тези правила компартментализацията е законово регламентирана процедура, при която се определя здравния статус на ЖООС (включване на компартмента в една от групите на ЖООС, клане на свине, преработка съхранение и дистрибуция на свинско месо и продукти добити от свине), т.е. **по цялата верига от свързаности в цикъла на производство до реализацията на продукцията.** Целта е да бъде определено нивото на защита / биосигурност на ЖООС от проникването на патогени от особено опасни инфекциозни заболявания, както и токсини от биогенен произход, които могат да причинят отравяне на свине или хора, когато консумират свински продукти, като се включват в едно от четирите групи/отделения, описани по-долу. Според резултатите от разделянето всеки компартмент на ЖООС, кланица, обект за преработка и съхранение на продукти добити от свине, които желаят да се подложат на тази процедура, те се разпределят към следните нива на отделение/група:

- Компартмент /Група I - ферми, незащитени от заплахи;
- Компартмент /Група II - ферми с ниско ниво на биосигурност/защита;

⁷ Повече информация може да се получи на следния линк: <https://fsvps.gov.ru/fsvps/laws/2158.html>

- Компартмент /Група III - ферми от средно ниво на биосигурност/защита;
- Компартмент /Група IV - ферми с високо ниво на биосигурност/защита.

Министерството на земеделието и храните не задължава бизнес операторите, а предлага с тази нова нормативна рамка възможности на производителите, които желаят да се подложат на тази процедура постепенно да въведат и покрийт изискванията по скалата, представена по-горе. Това ще им даде допълнителни предимства в производството и реализацията на произведената продукция по веригата.

В съответствие със Правилата, всички ЖООС автоматично принадлежат към най-ниският Компартмент /Група I, считано от датата на решението за въвеждането на принципа на компартиментализация на територията на РФ.

Разпределението на ЖООС в Компартмент /Група II-IV се извършва съгласно **результатите от проучване, проведено по искане на оператора.** Решението за проучване за определяне на здравния статус на икономическите субекти е напълно **доброволно.** Операторите, които не са подали заявления и не са преминали проучването, принадлежат към Компартмент /Група I.

Преминаването от по-ниските нива на биосигурност към по-високите такива възниква от момента, в който компетентният орган (КО) е установил, че даденият ЖООС е изпълнил и е въвел трайно изискванията за биосигурност за съответното ниво. Преминаването се удостоверява със съответен сертификат, а когато това касае нива III или IV, те се въвеждат и в информационната ветеринарна система (ВЕТИС) на КО и се публикуват на официалния уебсайт на агенцията.

Прилагането на компартиментализацията при въвеждане на карантина или други ограничителни мерки дава възможност за търговия с прясно свинско месо и продукти добити от свине без да се използват обичайните рестриктивни мерки, което води до флексибилност при търговията с тях. В зависимост от принадлежността на предприятието към определена Компартмент /група се дават определени облекчения при прилагането на мерките за контрол и ерадикация на АЧС в дадения регион.

Системата за класифицирането на ЖООС в определените Компартменти /групи се използва за осигуряване на благоприятен эпизоотичен статус на ЖООС, бизнес операторите, които извършват клане и обработка на прясно свинско месо и продукти добити от свине. Например в случай на обявяване на съответната територия за неблагоприятна по отношение на АЧС бизнес операторите, класирани в Компартменти /групи III и IV, ще продължат своята икономическа дейност, докато тези, разпределени в Компартменти /групи I и II, ще подлежат на ограничителни мерки.

В случай на огнище на АЧС и смърт на животни, компартиментализацията ще осигури на бизнес операторите, както високо ниво на сигурност, така и допълнителни възможности за продължаване на нормалната им икономическа дейност, без да се налага цялостна депопулация на производствения субект.

Прилагайки тези правила руските експерти са достигнали до извода, че компартиментализацията е един нов подход за решаване на проблемите, свързани с контрола и ерадикацията на АЧС, който позволява на всички заинтересовани страни в свиневъдството и преработката на продукти, добити от свине да променят своята икономическа дейност не само технологично, но в същото време да осъзнаят необходимостта и стриктно да следват установените критерии по принципа: „НИКОГА, НИКОГА да не се правят компромиси на НИКОГО“. Компартиментализацията е нов бизнес, нов процес и нови правила за всички заинтересовани страни и то не само в технологично, а и в психологично осъзнаване на тяхната същност. Ефектът от компартиментализацията зависи изцяло от безпристрастността, стриктното и безкомпромисното прилагане на закона от Компетентния орган (КО) по отношение на извършвания контрол.

VI. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ:

На база на направеният анализ бихме могли да изведем следните изводи и препоръки:

1. Добрите практики за биологична сигурност в ЖООС на база на изискванията на европейското и национално законодателство трябва винаги да се установяват в „мирно” време, когато още няма инфекциозна заплаха, така че те да са правилно дефинирани, адекватни и работещи, когато това е наистина необходимо.
2. На основата на направения анализ от резултатите на заложените в Плана за контрол и предотвратяване разпространението на заболяването **Африканска чума по свинете в Република България** за 2020г. се вижда, че заложените мерки в него вече дават резултат. Данните сочат за спад с 45% на регистрираните огнища и с 46 % на засегнатите животни за разлика от 2019 г. През 2021г. няма промяна в епизоотичната обстановка по отношение на АЧС при домашни свине на територията на страната. Последното огнище на болестта е констатирано през месец октомври 2020 г., в индустриална ферма в с. Горно Трапе, намираща се на територията на обл. Ловеч.
3. **За периода 2020-2021 г. прави впечатление, че в Румъния и Сърбия продължава да има огнища на АЧС, като при диви, така и при домашни свине, което поради трансграничния характер на инфекцията представлява потенциална заплаха за свиневъдствения отрасъл в Р. България.**
4. Населените животновъдни обекти тип лично стопанство („заден двор“) към настоящия момент по данни от БАБХ (28.06.2021г.) са 776 бр. с общ брой животни, които се отглеждат в тях 1546 бр. домашни свине. Като се има предвид, че само по време на кампанията за ограничаване на АЧС през 2019 г. чрез принудително доброволно клане домакинствата в страната редуцираха популацията на домашните свине тип „заден двор“ с около 15 000 броя, може да се каже, че те се доближават едва на 10% от предишния период. **Определено следва да се счита, че факторът свине от обекти тип лично стопанство („заден двор“) към този момент не са рисков фактор за поява и разпространение на вируса на АЧС в България.**
5. Популацията дивата свиня в последните 2 години бе подложена значително редуциране вследствие на усиления отстрел от ловните дружинки, удължаване на сезона за лов и броя на излетите за групов отстрел до 3 дни седмично и високата смъртност в резултат на циркулацията на вируса на АЧС. **В периода 2018-2021 г. популацията на дива свиня е спаднала с повече от 50%. В същото време плътността по региони в страната е неравномерна и се движи в рамките на 0.2-0.8 бр. диви прасета/100 ха.**
6. В региони Северен Централен и Североизточен, където са разположени основните и най-крупни ЖООС плътността на дивите прасета варира от 0.2-0.4 бр./100 ха., което съгласно изискванията, отразени в научното становище на ЕОБХ от 2014 г. **не предразполага директна заплаха от проникване и разпространение на АЧС в ЖООС.**
7. От направения анализ на резултатите от мерките, заложените в „План за контрол и предотвратяване разпространението на заболяването Африканска чума по свинете в Република България“ за 2020 г., се прави изводът, че тези предприети мерки вече дават резултат **и данните сочат за спад с 45% на регистрираните огнища на АЧС и с 46 % на засегнатите от вируса на АЧС животни в България, за разлика от 2019 г.**

8. От началото на 2021 г. за изследване са постъпили общо 3716 броя проби от диви свине, от тях 3379 броя (или 90 %) са отрицателни за наличие на вируса на АЧС. Прави впечатление, че в Румъния и Сърбия продължава да има огнища на АЧС, **което поради трансграничния характер на инфекцията все още представлява потенциална заплаха за свиневъдството в България.**
9. **От началото на 2021г. до момента не са регистрирани ЕО на АЧС сред свинете от Източно-Балканската прода.** В научно становище ЕОБХ се разглежда отглеждането на свине на открито в ЕС, като се оценява риска от проникване и разпространяване на АЧС и се констатира, че тъй като в ЕС няма хармонизирано законодателство за категоризиране на свинеферми за отглеждане на свине на открито, то информацията е ограничена и следва да се търкува много внимателно.
10. **Началният риск от проникване на вируса на АЧС и неговото разпространение в свинефермите с ИБС, които се отглеждат на открито е висок за страните в които има АЧС сред дивите свине и той е от 66 – 90%, и следва във всички свинеферми да има изградени и правилно поставени единични плътни или двойни телени огради за биосигурност за намаляване на риска чрез елиминирание на възможността за пряк контакт на ИБС с дивите свине.**
11. Като се има предвид трудността за установяване и поддържане на свобода от АЧС на територията на цялата страна и съгласно Плана за контрол на заболяването АЧС в Р. България следва да се прилагат подходящи управленски и устойчиви практики за борба с това заболяване. **Такива съвременни практики, доразвиващи системите за биосигурност на ЖООС са зониранието и разделянето (компартментализацията),** които се прилагат съгласно Глава 4.1. и Глава 4.4 от Кодекса за здравеопазване на сухоземните и водните животни („кодекс на ОИЕ“) на Международното бюро за здраве на животните (ОИЕ).
12. По отношение на АЧС, ОИЕ вече е разработило международни стандарти и насоки за въвеждането на концепцията за зонирание и компартментализация в индустриалните ЖО, вкл. и ЖООС, които са описани в Глава 15.1 Африканската чума по свинете на Кодекса за сухоземните животни.
13. Зониранието и компартментализацията са законово регламентирани процедури с които се определя здравния статус на ЖООС по цялата верига от свързаности на цикъла на производство до реализацията на продукцията. **Целта е да бъде определено нивото на биозащита по цялата верига от свързаности по цикъла на производство до реализацията на продукцията.**
14. Разпределението на ЖООС в Компартмент в групи II-IV се извършва съгласно резултатите от проучване, проведено по искане на оператора. **Решението за проучване за определяне на здравния статус на икономическите субекти е доброволно.** Операторите, които не са подали заявления и не са преминали проучването, остава да принадлежат към Компартмент /Група I.
15. **Преминаването от по-ниските нива на биосигурност към по-високите такива възниква от момента, в който Компетентният орган (КО) е установил, че даденият ЖООС е изпълнил и е въвел трайно изискванията за биосигурност за съответното ниво. Преминаването се удостоверява със съответен сертификат, а когато това касае ниво III или IV те се въвеждат и в информационната ветеринарна система (ВETИС) и се публикуват на официалния уебсайт на Агенцията.**

16. Получените до този момент успешни резултати от контрола и ограничаването на АЧС в Р. България са окуражаващи и би следвало да се разглеждат като едно добро начало. Това е добра предпоставка за задълбочаване на това начало за възможен преход **от концепцията за регионализация на ЕС по Регламент за изпълнение (ЕС) 2021/605 към постепенно зонирание и въвеждане на принципите на разделянето (компартаментализацията) в индустриалните ЖООС и издигането и като национална стратегия за свиневъдството в Р.България.**

На база на натрупания опит по прилагането на мерките за биосигурност от бизнес операторите в ЖООС в обектите за клане, обработка, съхранение и дистрибуция на свинско месо и продукти добити от свине времето отново да се преразгледат и оценят техните мерки за биосигурност. При всяка промяна на технологичния процес и схемите за контрол на здравето на свинете в ЖООС би следвало да се прави независим одит (включващ цялостен преглед и верификация) на въведените или модифицирани мерки за биосигурност в ЖООС.

Вземайки предвид препоръките на ОИЕ относно компартаментализацията за АЧС и опита на някои трети страни (Русия) е необходимо да се проучи възможността за въвеждане на компартаментализацията в българските ЖООС. Това ще позволи по-голяма флексибилност (в зависимост от класифицирането на ЖООС или обектите за добив и преработка на продукти от свине към съответната група със съответното ниво на биосигурност) при въвеждане на карантина или други ограничителни мерки, свързани с контрола и ерадикацията на АЧС и ще даде възможност за търговия с прясно свинско месо и продукти добити от свине без да се използват обичайните рестриктивни мерки. В зависимост от принадлежността на предприятието към определена група да се дават определени облекчения при прилагането на мерките за контрол и ерадикация на АЧС в дадения регион.

При въвеждане на правилата за компартаментализация в технологичния процес и схемите за контрол на здравето на свинете в ЖООС или обектите за добив и преработка на продукти от свине би следвало:

- Да се разработят блокови обучения за всички заинтересовани лица от сектора свиневъдство (бизнес операторите, регистрираните ветеринарни лекари и компетентните власти) относно същността на прилагането на компартаментализацията, отговорността на всеки по веригата и необходимостта от стриктното прилагане на мерките без да се правят компромиси по прилагането им.
- Да се разработи СОП за оценка на съответствието на направените промени в ЖООС и обектите с изискванията на европейското и национално законодателство по отношение на мерките за биосигурност в ЖООС. Добър пример в тази насока е и разработеният от ОИЕ Наръчник (Набор от насоки) за компартаментализацията за АЧС. В СОП би следвало да бъдат отчетени следните принципи:
 - Технологичният план и разработените програми за биосигурност да бъдат одобрявани предварително преди започване на реструктурирането от официален ветеринарен лекар съответно по здравеопазване или безопасност на храните от ОДБХ;
 - След завършване на реструктурирането на ЖООС или обектите за добив и преработка на продукти от свине да се направи независим одит (включващ цялостен преглед и верификация) на въведените или модифицирани мерки за биосигурност в работещ ЖООС или обект.

Литературни източници:

[1] Andrew J. Golnar; Estelle Martin; Jillian D. Wormington; Rebekah C. Kading; Pete D. Teel; Sarah A. Hamer and Gabriel L. Hamer (2019), Vector-Borne and Zoonotic Diseases Vol. 19, No. 7 Original Articles Open Access Open Access license; Reviewing the Potential Vectors and Hosts of African Swine Fever Virus Transmission in the United States, Published Online: 26 Jun 2019; <https://doi.org/10.1089/vbz.2018.2387>; <https://www.liebertpub.com/doi/full/10.1089/vbz.2018.2387>;

[2] Standing Group of Experts on African swine fever in the Baltic and Eastern Europe region under the GF-TADs umbrella; Eleventh meeting (SGE ASF11) - Warsaw, Poland, 24-25 September 2018; Update on the domestic/Wild interface in ASF infected areas; Alexey Igotkin; OIE, FAO: https://web.oie.int/tr-europe/eng/regprog/en_gf_tads%20-%20standing%20group%20asf.htm; https://web.oie.int/tr-europe/eng/regprog/en_gf_tads%20-%20standing%20group%20asf.htm#SGE1

[3] Център за оценка на риска по хранителната верига. 2019. Актуализиране на научната оценка за разпространение на Африканската чума по свинете в България, Европа и света.

https://corhv.government.bg/files/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B0%20%D0%B8%20%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B0/02_%D0%97%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B5%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5%20%D0%B8%20%D1%85%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%BE%20%D0%BE%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5%20%D0%BA%D1%8A%D0%BC%20%D1%82%D1%8F%D1%85/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5_%D0%B7%D0%B0_%D0%90%D0%A7%D0%A1_%D0%B0%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BE_16.07.2019_%D0%B3-prof-G-Georgiev-do-ministura-last_with_4_new_recomedations.pdf

[4] БАБХ, План за контрол и предотвратяване разпространението на заболяването африканска чума по свинете в Република България през 2020 г.: https://www.mzh.government.bg/odzp-ernik/Libraries/%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE/20RH043pr_1.sflb.ashx

[5] EFSA African swine fever scientific opinion: Risk assessment of African swine fever in the south-eastern countries of Europe, EFSA Journal 2019; 17(11):5861

[6] EFSA, Scientific opinion on African swine fever and outdoor farming of pigs 2021. doi: 10.2903/j.efsa.2021.6639

[7] БАБХ, Изисквания към различните видове обекти за отглеждане на свине и мерки за биосигурност, на които те трябва да отговарят: <https://www.bfsa.bg/bg/Object/news/view/1949/%d0%98%d0%b7%d0%b8%d1%81%d0%ba%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d0%b8%d1%8f>

[8] Наредба № 44 от 20 април 2006 г. за ветеринарномедицинските изисквания към животновъдните обекти, Обн. ДВ. бр.41 от 19 Май 2006г., пос. изм. ДВ. бр.6 от 22 Януари 2021г.

[9] Закон за ветеринарномедицинската дейност, в сила от 02.05.2006 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.71 от 11 Август 2020г.

[10] Commission Delegated Regulation (EU) 2020/687 of 17 December 2019 supplementing Regulation (EU) 2016/429 of the European Parliament and the Council, as regards rules for the prevention and control of certain listed diseases, OJ L 174, 3.6.2020, p. 64–139

[11] Регламент за изпълнение (ЕС) 2021/605 на Комисията от 7 април 2021 година за определяне на специални мерки за контрол във връзка с африканската чума по свинете, ОВ L 129, 15.4.2021 г., стр. 1)

[12] Regulation (EU) 2016/429 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on transmissible animal diseases and amending and repealing certain acts in the area of animal health ('Animal Health Law'), OJ L 84, 31.3.2016, p. 1–208

[13] S. Kahn1, F. Muzio Llado, 2014. Implementation of the compartmentalisation concept: practical experience and perspectives. 2014 – Americas – OIE Regional Commission:

[14] OIE, Compartmentalisation Guidelines on African Swine Fever: https://www.oie.int/fileadmin/Home/eng/Animal_Health_in_the_World/docs/pdf/ASF/ASF-CompartmentalisationGuidelines_EN.pdf

[15] SANTE, Working Document on Principles and criteria for geographically defining ASF regionalization: https://ec.europa.eu/food/system/files/2019-02/ad_control-measures_asf_wrk-doc-sante-2015-7112.pdf

[16] SANTE, Working Document on Strategic approach to the management of African Swine Fever for the EU: https://ec.europa.eu/food/system/files/2020-04/ad_control-measures_asf_wrk-doc-sante-2015-7113.pdf

Авторски колектив:

Проф. Георги Георгиев, Д.В.М.Н. – Директор на ЦОРХВ

Доц. Илиян Костов, д.в.м. – Зам.-Директор на ЦОРХВ

Д-р Евгени Макавеев – Директор на Дирекция КРОКЦ – ЦОРХВ

Други научни становища и актуална информация от областта на здравето, хуманното отношение и благосъстоянието на животните, антимикробната резистентност, както и оценка на риска по цялата хранителна верига може да намерите на сайта на Центъра за оценка на риска по хранителната верига:

Линкове към предишни информации на ЦОРХВ за африканската чума по свинете

Както и други материали:

<http://corhv.government.bg/>